

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Husitská teologická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2011

Lucie BÍLKOVÁ DiS.

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Husitská teologická fakulta

**PREVENTIVNÍ OPATŘENÍ V OBLASTI ŠIKANY,
ZVLÁŠTĚ KYBERŠIKANY**

**PREVENTIVE MEASURES IN THE FIELD OF
BULLYING, PARTICULARLY CYBERBULLYING**

Katedra učitelství
Studijní obor: sociální pedagogika
Forma studia: prezenční

Vedoucí práce:
Mgr. Lenka Chittusiová

Autor:
Lucie Bílková DiS.

Rok
Praha 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a pramenů. Současně dávám svolení k tomu, aby tato bakalářská práce byla umístěna v Ústřední knihovně UK a používána ke studijním účelům.

V dne

.....

Lucie Bílková DiS.

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí Bakalářské práce Mgr. Lence Chittussiové za odborné vedení, pomoc, trpělivost, cenné rady a čas, který mi věnovala při zpracování mé Bakalářské práce.

ANOTACE

Bakalářská práce “ PREVENTIVNÍ OPATŘENÍ V OBLASTI ŠIKANY, ZVLÁŠTĚ KYBERŠIKANY “ pojednává o problematice šikany a kyberšikany v dnešní době. Myslím si, že je to celosvětový problém, který se objevuje nejen v rodinách, školách, ale i v zaměstnání, armádě ... Ve své práci vysvětluji, co pojem šikana a kyberšikana je, jaké jsou příčiny, rysy, znaky, stádia, kdo je oběť, kdo je agresor. Dále jaké jsou druhy šikany a kyberšikany, kde se s nimi můžeme setkat nebo jaké je možné řešení problému. Ve své práci představuji i odborníky, kteří se tímto problémem zabývají už dlouhá léta. Vyzdvihuji, jaké jsou jejich názory na tento problém. Součástí práce je nejen výzkum, pomocí dotazníků, které mají objasnit, jaká je situace na jedné pražské Základní škole, ale také jakási příručka, co dělat v případě výskytu problému, kde hledat pomoc, na koho se obrátit.

Celá práce má vystihnout, jak velký problém šikana a zvláště v dnešním moderním světě rozšířená kyberšikana, představují.

Annotation

Bachelor thesis „PREVENTIVE MEASURES IN THE FIELD OF BULLYING, PARTICULARLY CYBERBULLYING“ deals with the issue bullying and cyberbullying today. I think it is a global problem that appears not only in families, schools, but also in employment, army ect. In my work I try to explain the concept of bullying and cyberbullying, the causes, features, characters, stages, who is the victim and who is the aggressor. Further, I describe the types of bullying and cyberbullying, the places where we detect problems and what the possible solution is. In my work I present experts who study these problems for many years. I highlight their opinions on this issue. Next parts of the work are the research, done by questionnaires, to clarify the situation at one Prague elementary school, and a guidebook helping if a problem arises, where to seek for advice, who to contact. The aim of my work is to capture as big is a problem of bullying, especially cyberbullying in today's modern world.

Klíčová slova - Šikana, kyberšikana, oběť, agresor, odborníci, pomoc...

Keywords - Bullying, cyberbullying, the victim, aggressor, experts, help ...

Obsah

ÚVOD	1
I. TEORETICKÁ ČÁST	3
1. Vysvětlení pojmu šikana	4
1.1 Šikana	4
1.1.1 Původ slova a význam.....	4
1.1.2 Podstata a rysy	5
1.1.3 Vnější znaky	5
1.1.5 Dělení šikany podle dalších kritérií	6
1.1.6 Přímé znaky šikanování	7
1.1.7 Nepřímé znaky šikanování	7
1.1.8 Stádia šikanování podle Dr. M. Koláře	8
2. Oběť a agresor.....	10
2.1.1 Vztah oběti a agresora	10
2.1.2 Vývoj.....	10
2.1.3 Příčiny	11
2.1.4 Charakteristika aktérů.....	11
2.1.5 Formy šikany	12
2.1.6 Typy iniciátorů šikanování	13
2.1.7 Dopad na zúčastněné.....	13
2.1.8 Charakteristika oběti.....	14
3. Řešení šikanování	16
3.1.1 Metody vyšetřování	16
3.1.2 Výchovná opatření.....	17
3.1.3 Šikana z pohledu paragrafů.....	17
4. Druhy šikany	19
4.1.1 Školní šikana	19
4.1.2 Podstata a rysy šikany.....	20
4.1.3 Formy školní šikany.....	21
4.1.4 Efekt na šikanovaného	21
4.1.5 Řešení školní šikany.....	22
4.2.1 Šikana na pracovišti - mobbing a bossing	23
4.2.2 Mobbing.....	23
4.2.3 Formy chování a postupy, které je možné považovat za mobbing	23
4.2.4 Fáze mobbingu.....	24
4.2.5 Cíle a příčiny	24
4.2.6 Následky a nebezpečí mobbingu.....	25
4.2.7 Obrana proti mobbingu.....	25
4.3.1 Šikana v armádě.....	25
5. Kyberšikana	26
5.1.1 Obecně o kyberšikaně.....	26
5.1.2 Cíl kyberšikany	26
5.1.3 Výhody a nevýhody kyberšikany pro pachatele.....	27
5.1.4 Šikana pomocí blogů	28
5.1.5 Seznam se bezpečně	31
5.1.6 Kyberšikana – tvorba kampaně	32
6. Kyberšikana versus šikana	34
6.1.1 Rozdíl mezi šikanou a kyberšikanou	34
6.1.2 Odlišné znaky kyberšikany od tradiční šikany	35
6.1.3 Rozdíly v bodech	38

II. PRAKTICKÁ ČÁST	39
7. Představení odborníků a jejich názorů	40
7.1.1 Představitelé.....	40
7.1.2 Názory odborníků	40
8. Výzkum	44
8.1.1 Cíl.....	44
8.1.2 Hypotézy	44
8.1.3 Vzorek výzkumu	44
8.1.4 Metody výzkumu.....	45
8.1.5 Vyhodnocení dotazníku 1	46
8.1.6 Vyhodnocení dotazníku 2	53
8.1.7 Vyhodnocení dotazníku 3	56
8.1.8 Ověření hypotéz	60
9. Kde a jak získat pomoc.....	61
9.1.1 Na koho se mám obrátit	61
9.1.2 Specializované instituce	61
ZÁVĚR.....	62
SUMMARY	63
LITERATURA	64
PŘÍLOHY.....	66
1.1.1 Techniky	66
1.1.2 Návrh informačního letáčku	67
1.1.3 Dotazník	69
1.1.4 Abeceda kyberšikany	78
1.1.5 Šikana - letáky	82

ÚVOD

Pro moji bakalářskou práci jsem si vybrala téma zabývající se problematikou šikany a kyberšikany, přesněji tedy: „PREVENTIVNÍ OPATŘENÍ V OBLASTI ŠIKANY, ZVLÁŠTĚ KYBERŠIKANY“. Myslím si, že v dnešní době je to problém celosvětový a stále je mu věnováno málo pozornosti. Objevuje se v rodinách, na školách, v zaměstnání, armádě...A chtěla bych upozornit i právě na nově se objevující fenomén šikany a tím je již zmiňovaná kyberšikana. Je nyní rozšířena všude a to hlavně díky novým moderním technologiím, které dnešní moderní svět nabízí. V teoretické části se zaměřím na vysvětlení pojmu šikana: Co je to vlastně šikana a jak ji poznáte? Jak se zachovat a na koho se můžete obrátit? Kdy škádlení přerůstá v šikanu? A položím si otázku, proč šikana vlastně vzniká? Dále se zaměřím na pojem kyberšikana a budu jí věnovat více pozornosti i ve své práci.

Naskytla se mi možnost zmapovat prostředí jedné základní školy, kterou jsem i já navštěvovala. Chtěla jsem zjistit, jaká je atmosféra a situace ve škole nyní. Znalost prostředí a pedagogů pro mě byla výhodou. Mohla jsem si tedy porovnat situaci minulou a současnou. Předmětem mé práce toto porovnávání však nebude. Tato škola nemá velkou kapacitu, a proto ji navštěvuje méně žáků a vytváří se zde téměř rodinné prostředí. Díky tomu si myslím, že se zde nebudou objevovat až tak závažné problémy se šikanou ani kyberšikanou.

Proto si stanovím hypotézu: Domnívám se, že na škole, která má menší kapacitu žáků, šikana ani kyberšikana nebude mít velký prostor pro to, aby přerůstala v ty nejzávažnější problémy.

Na škole je velmi dobrá a přátelská atmosféra. Myslím si, že děti školu navštěvují rády, s pedagogy jsou si vzájemně blízcí. Přesto se domnívám, že vyskytne-li se problém šikany, nebo kyberšikany, ve většině případů se děti raději nejdříve obrátí na své rodiče. Z toho vyplývá moje další hypotéza: Domnívám se, že pokud děti mají nějaký problém se šikanou či kyberšikanou, pak nejčastěji hledají pomoc u svých rodičů.

Dále se budu zabývat tím, jak jsou rodiče se školou spokojeni. Pomocí dotazníku směřovanému přímo k rodičům budu zjišťovat, zda jsou skutečně se školou a vším co nabízí spokojeni. A proto jsem si stanovila další hypotézu: Cítím, že ve škole je dobrá a přátelská atmosféra a tak si myslím, že i rodiče budou s celkovým přístupem školy spokojeni.

V praktické části se zaměřuji na představení odborníků zabývajících se šikanou. Poté bych ráda čtenáře seznámila s výsledky mého výzkumu na již zmíněné základní škole. Hlavně na to, jaká je informovanost o šikaně na této konkrétní škole, jak se tyto problémy řeší, na koho se můžou děti s tímto problémem obrátit...

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Vysvětlení pojmu šikana

1.1 Šikana

Slovo šikana je anglicky „bullying“ a znamená fyzické i psychické omezování či týrání jedince v kolektivu. K šikaně dochází ve všech věkových i sociálních skupinách. Můžeme se s ní setkat v jakémkoliv typu škol či školských zařízeních, v armádě, sportovním klubu, ve vězení, ale i v rodině (zaměřena na neoblíbené dítě) či v zaměstnání (podle toho, zda je původcem kolega či nadřízený, mluvíme o mobbingu nebo bossingu).

Varianty šikany jsou různé, stejně tak jako metody, kterými je prováděna. Zpravidla má agresor nad obětí fyzickou nebo početní převahu. Následky šikany si do dalšího života odnášejí všichni zúčastnění, největší dopad má ale samozřejmě na oběť. Někdy bývá jako „šikana“ označováno také i byrokratické obtěžování a omezování.

1.1.1 Původ slova a význam

Šikana jako slovo má původ z francouzského slova „chicane“, což znamená „zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování, byrokratické lpění na literě předpisů, například vůči podřízeným nebo vůči občanům, od nichž například šikanující úředníci zbytečně vyžadují nová a nová potvrzení a razítka, nechávají je pro nic za nic čekat apod.“

V tomto významu se slovo šikana uplatňuje právě v souvislosti se zneužíváním moci a obtěžováním v byrokratických systémech. Šikanovat tak mohou např. i státní úředníci nebo i policisté.

Dnes je však častěji slovo šikana používáno jako synonymum pro psychotraumatizaci. Je označením pro opakované týrání, zotročování, ponižování nebo omezování jedince nebo skupiny jiným jedincem nebo skupinou prostřednictvím agrese či manipulace. V přeneseném smyslu se pak slovo také používá pro označení jakéhokoliv omezování slabších subjektů silnějšími.

1.1.2 Podstata a rysy

Šikana může mít fyzickou nebo psychickou podobu a projevuje se ve všech skupinách věkových i sociálních. Za určitých okolností může šikana přerůst až do forem skupinové trestné činnosti a v některých opravdu závažných případech může nabýt i rysy organizovaného zločinu.

Asi nejkomplexněji šikanu představuje ve svých knihách PhDr. Michal Kolář, který pracuje s tzv. „trojrozměrným praktickým pohledem na šikanování“. Tímto pohledem zkoumá vnější znaky, kterými se šikana vyazuje, charakter vztahu agresora a oběti a vývojové stádium, v němž se konkrétní případ nachází.^[1]

1.1.3 Vnější znaky

Definice šikany jako „opakovaného týrání, zotročování, ponižování nebo omezování jedince nebo skupiny jiným jedincem nebo skupinou prostřednictvím agrese či manipulace“ se opírá právě o vnější znaky šikanování.

Charakteristické vnější rysy šikany jsou dále:

- záměrnost jednání
- nepoměr sil mezi agresorem a obětí (zpravidla vlastní fyzická síla, početní převaha agresorů, psychická převaha nad méně odolným jedincem)
- samoúčelnost agresivního jednání, šikanujícímu nejde primárně o dosažení konkrétního cíle, nebo zisku (sama agrese je původním a hlavním cílem šikany, protože je nejmarkantnějším stvrzením převahy útočníka, proto mu poskytuje nezastupitelné uspokojení)
- opakování (jednorázovou agresí je možné považovat za šikanu v případě, že se agresor a oběť již znovu nesetkali)

^[1]KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2001 ISBN 80-7178-513-X. s. 27–47

1.1.4 Mýty, které jsou někdy slyšet

“mezi rodiči, lidmi i...”

- šikana u nás není • šikana je všude a je to normální jev
- šikana je především mezi staršími / na 2. stupni ZŠ/ apod.
- šikana je pouze ve slabších sociálních vrstvách
- oběť šikany je běžné, sympatické dítě, ale slabé, aby se mohlo bránit
- své dítě znám, nikdy by to neudělalo (rodič)
- šikanovaný je jenom ten, kdo se nechá
- oběť si o šikanování „koleduje“ • oběť je vždy nevinný chudák
- agresori jsou „surovci“ s nízkým IQ • agresor je vždy ten silnější, starší atd.
- ten je chytrý / vzorný, proto nemůže být agresor
- každý konflikt / rvačka je šikanou
- psychické ubližování, ponižování, pomluvy atd. nejsou šikanou

„ve škole“

- šikana je jen ve školách • šikanuje se tam, kde to s dětmi neumějí
- šikana je ve škole proto, že se škola nestará
- pokud si učitel nevšimne šikany, je neschopný
- šikanu vyřešíme tím, že agresor / oběť / odejde do jiné třídy / školy

1.1.5 Dělení šikany podle dalších kritérií

Kritéria dělení umožňují klasifikovat různé druhy šikany. Znalost variant a typologie usnadňuje „léčení“ i odhalení signálů, které šikanovaný dává svému okolí najevo.

Tradiční tzv. křtící rituály zacházení s nováčky nejsou šikanou v pravém slova smyslu. Od šikany jako takové se odlišují právě tím, že slouží spíše zábavě, jsou jednorázové, oběť je podstupuje dobrovolně, ví, že jde jen o zkoušku, vše se řídí pravidly. Vhodnější je tedy spíše označení praktiky blízké šikaně.

- „viditelnost“ šikany: 1) šikanování zjevné (fyzické útoky, psychické ponižování, vydírání)
2) skryté (vyloučení ze skupiny)
- míra nutné aktivity oběti: pasivní snášení útoků a nedobrovolné vykonání příkazů agresora
- forma útoku: fyzické nebo verbální šikanování, dále i ničení a odcizování osobních věcí

1.1.6 Přímé znaky šikanování

- posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet
- kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským a nenávislným způsobem nebo pohrdavým tónem
- nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo aby za něj platil
- příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem
- skutečnost, že se jim podřizuje
- nátlak na žáka k vykonání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich
- honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale je nápadné, že oběť je neoplácí
- rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout ^[2]

1.1.7 Nepřímé znaky šikanování

- žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády
- při týmových sportech bývá jedinec volem do mužstva jako poslední
- při přestávkách vyhledává blízkost učitelů
- má-li žák promluvit před třídou je nejistý a ustrašený
- působí smutně, nešťastně, stísněně a mívá často blízko k pláči
- stává se uzavřeným
- jeho školní prospěch se někdy náhle nevysvětlitelně zhoršuje
- jeho věci jsou znečištěné a poškozené, případně rozházené (například i oděv)
- stále postrádá nějaké věci
- odmítá vysvětlit poškození, ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy
- mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy
- začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole
- odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit ^[2]

^[2] Metodického pokynu ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, č.j 28 275/2000-22

1.1.8 Stádia šikanování podle Dr. M. Koláře

První stupeň – zrod ostrakismu

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře, je neoblíben, neuznáván. Ostatní ve skupině ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet drobné legrácky. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje. Kolektiv se zdravým potenciálem by měl tyto projevy agrese zastavit. ^[3]

Druhý stupeň – fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V náročných situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako ventil k jeho uvolnění. Spolužáci si na nich odreažují své nepříjemné pocity např. z očekávané písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu subtilní fyzická agrese. V podstatě jde o upevnění soudržnosti skupiny na účet obětního beránka (tzv. scapegoating). ^[3]

V jedné třídě se sejde několik výrazně agresivních antisociálních jedinců a v rámci své „přirozenosti“ od samého počátku používají násilí pro uspokojování svých potřeb. Zážitek, jak chutná moc, když biji a týráš někoho slabého a ustrašeného, může vyvolat u disponovaných jedinců prolomení posledních zábran – své agresivní jednání začínají opakovat. Velmi nepříznivou variantou je situace, kdy násilí začne praktikovat tzv. vůdce (sociometrická hvězda skupiny) jako „úlevnou“ zábavu nebo prostě jen pro obveselení okruhu svých obdivovatelů. ^[3]

Další vývoj vztahů ve školní třídě závisí značně na míře pozitivního zaměření skupiny a na postojích žáků k šikanování. V případě, že ve skupině existuje soudržnost, kamarádské vztahy a převažují pozitivní morální hodnoty, kdy žáci mají zásadně negativní postoje k násilí a ubližování slabším, pokusy o šikanování neuspějí. Takováto ideální situace nevzniká sama, je třeba ji vytvořit a podpořit pedagogickým působením. Jsou-li pokusy o šikanování trpěny, je téměř jisté, že násilí v nějaké podobě zakoření. ^[3]

^[3]KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-123-1

Třetí stupeň – vytvoření jádra

Jde o klíčový moment, vytvoření jádra agresorů. Jestliže se nevytvoří pevná hráz přitvrzeným manipulacím a počáteční fyzické agresi jednotlivců, utvoří se skupinky agresorů tzv. „úderné jádro“, které začne již systematicky šikanovat nejhodnější oběti. Skupina je již v hrubých rysech rozdělena na podskupiny, které svým způsobem bojují o rozdělení vlivu, může se stát, že vznikne křehká rovnováha mezi skupinou + a -, která dočasně směřování k šikaně zastaví. Jde o fázi rozhodující, zda se bude šikana vyvíjet dál. ^[3]

Čtvrtý stupeň – většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a jsou pro skupinu nepsaným zákonem. Pokud není ve skupině dost silná pozitivní podskupina, může činnost agresorů nerušeně pokračovat, tlak ke konformitě nedovolí jedinci postavit se normám „úderného jádra“, i mírní a ukáznění žáci se začínají chovat krutě. U členů skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná normám vůdců. Vliv pedagogů ustupuje zcela do pozadí. ^[3]

Pátý stupeň – totalita neboli dokonalá šikana

Žáci jsou rozděleni na otrokáře a otroky. Agresoři, kteří ztrácejí poslední zbytky zábran a smysl pro realitu, jsou nutkáni k opakování a stupňování násilí. Původně neutrální nebo mírně nesouhlasící členové skupiny jsou stále nekonformnější, se zájmem přihlížejí nebo šikanování také realizují. Brutální násilí se začíná považovat za normální, dokonce za výbornou legraci. Oběti jsou stále závislejší a ochotnější dělat cokoli. Neúnosnost utrpení řeší únikem do nemocí, neomluvenou absencí, odchodem ze školy, pokusem o sebevraždu, případně se zhroutí. ^[3]

^[3]KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-123-1

2. Oběť a agresor

2.1.1 Vztah oběti a agresora

Vztah, který se vytvoří mezi agresorem a obětí, může být někdy až překvapivě silný. Příčinu je možné hledat buď v absenci citových vztahů, které jedinec substituuje intenzivním vztahem navázaným skrze šikanu, nebo v závislosti nepodobné závislosti drogové. V druhém případě vznikne u šikanujícího „návyk“, který musí agresor uspokojovat stále většími dávkami. U oběti naproti tomu může pod tlakem šikany dojít i k identifikaci s agresorem. V souvislosti s tím můžeme tedy mluvit o vzniku tzv. „pseudosvědomí“, které šikanovaného kárá za negativní myšlenky o šikanujícím. To jsou také jedny z důvodů, proč je velmi nevhodné konfrontovat oběť s agresorem či je jen společně vyslýchat. Oběť se může při pohledu na svůj „vzor“ agresora zastávat, nechce ho podrazit, často odvolává svá předchozí svědectví a případ před agresorem zlehčuje.

2.1.2 Vývoj

Na šikanu je možné nahlížet jako na onemocnění skupiny. Pojem psychotraumatizace ve skupině ukazuje k tomu, že se nejedná jen o vztah mezi agresorem a obětí, nýbrž že jde o infekci, která postihla vztahy v celé skupině. Vývoj této choroby pak postupuje od prvotního ostrakismu, přes počátky systematizace a vytvoření jádra šikanujících, až po fázi, kdy normy agresorů přijímají či respektují všichni členové skupiny, páni i otroci, a kdy je možné mluvit o dokonalé šikaně.

Poslední fáze mohou být provázeny zapojením šikany do oficiální struktury příslušné instituce (především věznice či armáda, ale i školská zařízení a u mobbingu pracoviště). V takových případech pak šikanující představují „příkladné“ členy kolektivu, kterých se instituce mnohdy zastává.

Znalost vývojových stádií je podmínkou pro úspěšnou léčbu. Aplikace nevhodných metod pro konkrétní fázi nebo náprava založená pouze na odstraňování vnějších znaků může vést ke zhoršení situace a k prohloubení šikany.^[1]

^[1]KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2001 ISBN 80-7178-513-X. s. 40

2.1.3 Příčiny

Příčiny nárůstu agrese (tedy i šikany) je možné vidět v rychle se měnících životních podmínkách, v absenci požadavku na neagresivní chování i v obecné krizi autority.

V takovém prostředí pak skupinová dynamika může vést k agresi projevované například šikanou. Nejsilnějším faktorem, který ovlivňuje vznik šikany, jsou osobnostní charakteristiky členů skupiny. Podstatná je také osobnost autority, pod kterou skupina spadá, např. nadřízený, učitel, rodič. Nevhodné chování autority může být dokonce impulzem ke vzniku šikany nebo jejím podpůrným faktorem.

Pouze ve strukturách, v nichž je šikana tradicí (armáda, vězení, ale i školská zařízení, v nichž není šikana dlouhodobě řešena), ustupuje profil osobnosti do pozadí. Šikana se objevuje převážně tam, kde je kolektiv uzavřeným celkem, z něhož nelze kdykoliv beztrestně vystoupit (škola, vojna, vězení).^[4]

2.1.4 Charakteristika aktérů

Agresoři bývají starší, fyzicky vyspělejší jedinci nebo skupina disponující početní převahou. Šikanující mnohdy pochází z prostředí, kde je agrese prostředkem jednání. K šikanování ho často vede vlastní zakomplexovanost, nedostatek sebevědomí a nejistota. K oběti bývá bezohledný a mnohdy ji považuje za méněcennou.

Obětí bývá často jedinec, který se nějak odlišuje. Spektrum odlišností je velké, nejčastěji jsou šikanováni jedinci handicapovaní vzhledově, sociálně či fyzicky, lidé úzkostní, plaší, či ti, kteří se odlišují rasově, národnostně, vyznáním nebo chováním. Stejně tak se může obětí stát nový člen skupiny (nový žák, spolupracovník).

Šikanující i šikanovaní mají některé společné rysy. Mají horší výsledky (ve škole, v práci), jsou v kolektivu méně oblíbeni, mívají nižší sebevědomí a častěji zakoušejí problémy v rodině. V jedné osobě se také může spojovat role oběti a agresora. U těchto tzv. „agresivních obětí“ jsou ještě umocněny negativnímu důsledky šikany ve srovnání s jednoznačnými oběťmi či jednoznačnými agresory.^[4]

^[4] BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003. ISBN 80-86642-08-9. s. 53–59.

2.1.5 Formy šikany

Formu ovlivňuje jednak - věk účastníků (u dětí jsou praktiky mírnější než u mladistvých)

- pohlaví (u mužů je typičtější fyzická forma, u žen psychická a šikanování ženami je obecně méně časté)

Nejkrutější formy šikanování se objevují tam, kde je oběť nucená pobývat společně s agresorem na jednom místě (školní zájezdy, internáty, výchovné ústavy, věznice apod.).

Mezi formy šikany patří

- ignorování oběti, její izolace, pomlouvání, žalování a zesměšňování (snižování pozice v kolektivu, u učitele...)

- vyhrůžování (násilím, vyzrazení tajemství), udílení násilných a manipulativních příkazů a vydírání.

- dále sem řadíme krádeže věcí (peníze, svačiny, sešity...) a jejich poškozování a nedovolenou manipulaci s nimi.

- v neposlední řadě jde o praktiky fyzického násilí, a to i za použití zbraní. Nelze pominout ani šikanu se sexuálním podtextem, ta sahá od verbálního obtěžování až k pohlavnímu zneužívání a znásilnění.

- novým fenoménem je kyberšikana. Ta využívá možností, které jí poskytují moderní technologie, jako jsou mobilní telefony, fotoaparáty, kamery a internet. Příkladem může být nahrání ponižující situace na mobilní telefon a její rozesílání ve formě MMS či přes internet. Jde pak o „dovršení“ klasické šikany. Jiným odvětvím kyberšikany je terorizování jiných pomocí e-mailových zpráv, blogů atd.

2.1.6 Typy iniciátorů šikanování

1. typ – hrubý, primitivní, impulsivní

-silný energetický přetlak, kázeňské problémy, šikanuje masivně, tvrdě, nelítostně, vyžaduje absolutní poslušnost, používá šikanování cíleně k zastrašování ostatních

-specifika rodinné výchovy = častý výskyt agrese a brutality u rodičů, jakoby agresori násilí vraceli nebo ho napodobovali

2. typ – velmi slušný, kultivovaný, narcisticky šlechetný

-zvýšená úzkost, sevřenost, někdy se sadistickými tendencemi v sexuálním smyslu, násilí a mučení je cíleně rafinované, děje se spíš ve skrytu, bez přítomnosti svědků

-specifika rodinné výchovy = časté uplatňování důsledného a náročného přístupu, někdy až vojenského drilu bez lásky

3. typ – „srandista“

-optimistický, dobrodružný, se značnou sebedůvěrou, výmluvný, nezřídka oblíbený a vlivný, šikanuje pro pobavení sebe i ostatních, patrná snaha vypíchnout „zábavné“ a „humorné“ stránky“

-specifika rodinné výchovy = citová subdeprivace a absence duchovních a mravních hodnot v rodině ^[3]

2.1.7 Dopad na zúčastněné

Jak bylo zmíněno výše, šikanování se týká všech členů skupiny, v níž k ní dochází. Šikanování proto negativně postihuje oběť, ale i agresora a ostatní členy skupiny. Zasáhnout však může i jedince stojícího mimo skupinu, například rodiče šikanovaného.

U agresorů dochází k upevňování antisociálních postojů. Odnášejí si zkušenost, že agresivní chování je možné využívat k osobnímu prospěchu. V dalším životě pak mají častěji problémy se zákonem. ^[4]

^[3]KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-123-1

^[4]BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003. ISBN 80-86642-08-9. s. 39- 40

Ostatní členové kolektivu („přihlížející“) přijímají názor, že společnost není schopna zajistit bezpečnost některým jedincům a že porušování mravních i zákonných norem není trestáno. V budoucnosti se pak při setkání s porušováním norem chovají pasivně nebo se takového porušování mohou sami dopouštět.

Oběti šikany trpí pochopitelně nejvíce. Potíže, které se u nich objevují, je možné zahrnout mezi posttraumatické stresové poruchy. U šikanovaných jedinců dochází ke zhoršení pracovních výsledků (školního prospěchu) a častější absenci v zaměstnání či záškoláctví. Klesá jejich sebevědomí a sebehodnocení, mají problém s navazováním vztahů. Dostavuje se i tzv. kumulovaný efekt, kdy oběť získává pocit, že není v pořádku a šikanování si zaslouží. Deprese a apatie může šikanovaný řešit útekem k drogám a alkoholu. V závažnějších případech může přistoupit i k pokusu o sebevraždu.

Podobně jako u ostatních členů skupiny také u obětí šikany roste pravděpodobnost, že se v budoucnu budou dopouštět neetického chování a násilí. ^[4]

2.1.8 Charakteristika obětí

To, jak vypadá typická oběť šikany, je obtížné, za příhodných okolností se může stát obětí kdokoli, kdo se odlišuje (v pozitivním i negativním smyslu). V podstatě jde o to, že potencionální oběť neumí dostatečně skrýt strach a využívat strachu jiných. Tyto potencionální oběti jsou tedy viditelně bojácní, špatně reagují v zátěži, psychicky jsou bezbranní, jakýkoliv náznak agrese nebo měření sil jej vystraší. Znevýhodněním pro oběť je také handicap nebo psychická retardace, nebo oběť zvolena jako tzv. outsider třídy (izolovaný, bez kamarádů, nevzbuzuje sympatie).

Typologie obětí:

1. oběti „slabé“ – s tělesným a psychickým handicapem
2. oběti „silné“ – silné a nahodilé
3. oběti – deviantní a nekonformní

^[4] BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003. ISBN 80-86642-08-9. s. 39- 40

Dále rozlišujeme:

- izolované oběti, které nemají ani jednoho kamaráda
- oběti, které mají alespoň jeden opěťovaný pozitivní vztah

Pro rodinu oběti je typické:

- často se vyskytuje nějaký handicap v rodině (např. otec alkoholik)
- příliš ochraňující až úzkostná výchova, která nevede dítě k samostatnosti, nenaučí jej prosadit se v kolektivu
- charakteristický je i blízký vztah k matce (někdy bývá až patologický)

Další dělení do několika podskupin:

1. Pasivní oběti – tyto oběti jsou bojácné, opatrné a uzavřené. Jsou také často fyzicky slabé a těžko si hledají přátele. Mají také nedostatek dovedností a sebedůvěry, aby se dokázaly samy bránit.
2. Provokující oběti – v tomto případě existuje malá skupina dětí, které schválně provokují negativní reakce druhých. Pošklebují se a posmívají, ale pokud jim druzí oplatí stejně, honem si stěžují.
3. Účelové oběti - tyto oběti na sebe berou vždy tuto roli oběti, aby získaly uznání a popularitu. Hrávají roli například "třídního šaška" nebo se připojují k výtržnickému chování, aby neměly problémy s přijetím do skupiny.
4. Falešné oběti - některé děti si přehnaně stěžují na ostatní v kolektivu. Jde obvykle o chování účelně zaměřené na získání pozornosti, nicméně se vyplatí prověřit, zda se za tím neskrývají skutečné problémy.
5. Útočníci-oběti - některé děti mohou být v některých situacích oběťmi, ale v jiných útočníky. Děti vystavené šikanování dospělých jsou proto více náchylné k agresivitě vůči mladším a slabším.

6. Útočníci - děti, které pronásledují druhé bez příčiny, důvodu. Předpokládá se, že převyšují mnohé své vrstevníky svou energií, fyzickou silou a sebedůvěrou.

7. Úzkostní útočníci – děti, které mají nízkou sebedůvěrou, mají obvykle i rodinné nebo výukové problémy. Šikanování je pro ně kompenzací sníženého sebevědomí.

3. Řešení šikanování

3.1.1 Metody vyšetřování

Počáteční šikana

- rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili
- nalezení vhodných svědků
- individuální případně konfrontační rozhovory se svědky (nikoli však konfrontace obětí a agresorů)
- zajištění ochrany obětem
- rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi

Pokročilá šikana

- překonání šoku pedagogického pracovníka a záchrana oběti
- domluva pedagogických pracovníků na spolupráci a postupu vyšetřování
- zabránění domluvě agresorů na křivé výpovědi
- pokračující pomoc a podpora dětí
- nahlášení policii
- vlastní vyšetřování

(v rámci první pomoci je nutné spolupracovat i s dalšími institucemi a orgány – např.

- pedagogicko-psychologická poradna • středisko výchovné péče • orgány sociálně právní ochrany dětí • policie ČR)^[2]

^[2]Metodického pokynu ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, č. j: 28 275/2000-22

3.1.2 Výchovná opatření

- doporučuje se dále pracovat s agresory (jeho náhled na vlastní chování, motivy, rodinné prostředí)
- výchovná opatření pro potrestání agresorů (napomenutí, důtka, podmíněčné vyloučení, vyloučení ze studia, snížení známky z chování, převedení do jiné třídy)
- práce s celým kolektivem - je důležité se vypořádat s traumaty těch, kteří přihlíželi, ale nezasáhli
- v mimořádných případech se užijí další opatření (pobyt žáka v diagnostickém ústavu...) ^[2]

3.1.3 Šikana z pohledu paragrafů

V právní praxi bývá pojem šikana používán jako synonymum pro „úmyslné jednání, které je namířeno proti jinému subjektu a které útočí na jeho důstojnost.“

Z hlediska výkladu pojmu šikanování není důležité, zda k němu dochází slovními útoky, fyzickou, psychickou formou, nebo hrozbou násilí, rozhodující je, kdy se tak děje úmyslně.

Dále musí být splněny tyto podmínky

- pachatel se dopustil jednání, které splňuje znaky konkrétního trestného činu tak, jak jsou vymezeny v trestním zákoně
- musí být prokázán úmysl dopustit se takového jednání a míra společenské nebezpečnosti
- jeho jednání dosahuje intenzity uvedené v zákoně

Šikana podle trestního zákona

- trestný čin omezování osobní svobody
- trestný čin vydírání
- trestný čin vzbuzení důvodné obavy
- trestný čin loupeže
- trestný čin ublížení na zdraví
- trestný čin poškozování cizí věci
- trestný čin znásilnění či pohlavního zneužívání ^[5]

^[2]Metodického pokynu ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, č. j: 28 275/2000-22

^[5] JUDr. PhDr. Oldřich Choděra, Převzato: Kolář, Michal, Bolest šikanování, Praha, Portál, 2001, s. 213 – 218.

Pachatel

-musí být starší 15-18 let

-k trestní odpovědnosti u mladších 15let nedochází, neznamená to však, že nemohou být potrestáni jinak

-nezletilý pachatel může být postižen nařízením ústavní výchovy, může nad ním být stanoven dohled

-pokud jde o trestní sazby, je v případě šikany možný i jednoznačný skutek tzn., že jedno jednání může být kvalifikováno jako více trestných činů

-pokud k šikanování došlo v průběhu vyučování, nese odpovědnost škola (prokáže-li se zanedbání ředitele, pedagoga – je právně nebo pracovněprávně potrestán), je možné požadovat i náhradu škody vzniklé v důsledku šikany – jak náhradu na věcech tak na zdraví - pokud dítě v důsledku šikany nemohlo například docházet do školy, nese školské zařízení odpovědnost i za škody vzniklé rodičům dítěte (uvolnění ze zaměstnání, zajištění hlídání dítěte...)^[5]

Dětská práva a právní následky

Státem ratifikovaná Úmluva o právech dítěte zaručuje všem dětem v pedagogických zařízeních bezpečný pobyt bez poškozování zdraví a ohrožení života. Šikanování je v řadě případů trestnou činností.

Šikana může naplňovat skutkovou podstatu trestných činů (omezování osobní svobody, krádeže, ublížení na zdraví, poškozování cizí věci, vydírání, loupeže, rasově motivované skutky, znásilnění, pohlavní zneužívání).

Osoba mladší 15let není trestně odpovědná, ale soud pro mládež ji může uložit podle zákona č. 218/2003 Sb. (o soudnictví ve věcech mládeže) některá z následujících opatření: dohled probačního úředníka, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve střediscích výchovné péče, ochranná výchova.

Trestní odpovědnost mladistvých (15-18 let) je posuzována soudy pro mládež podle zákona č. 218/2003 Sb. s ohledem na jejich rozumovou a mravní vyspělost osoby, proti níž se vede trestní řízení.

Po dovršení 18let věku jsou osoby plně trestně odpovědné a projednávají se běžným způsobem v trestním řízení.^[6]

^[5] *JUDr. PhDr. Oldřich Choděra*, Převzato: Kolář, Michal, Bolest šikanování, Praha, Portál, 2001, s. 213 – 218.

^[6] Zákon o soudnictví ve věcech mládeže 218/2003

4. Druhy šikany

4.1.1 Školní šikana

Šikana ve škole není novinkou, je patrně stejně stará jako škola sama. Dnešní šikanování ovšem vykazuje alarmující znaky. Dochází k nárůstu počtu případů šikany, nárůstu brutality a rafinovanosti, naopak klesá věk aktérů šikanování. Nově se objevuje fenomén „šikanovaného učitele“.

Ve své zárodečné formě je šikana přítomna prakticky na všech školách. Šikana se nevyhýbá ani středním školám, může se objevit i na vysokých (koleje). Výraznější je na učilištích než na gymnáziích. Agresorem může být jak problémový silák se špatnými studijními výsledky, tak miláček učitelů a třídní premiant. Vůdcové neformálních partiček mohou k šikaně provokovat ostatní členy party.

Ministerstvo školství šikanu definuje následovně:

„Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrozit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Nebezpečnost působením šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti nezřídka v celoživotních následcích na duševní a tělesné zdraví „^[2]

^[2]Metodického pokynu ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, č. j: 28 275/2000-22)

4.1.2 Podstata a rysy šikany

Šikana je úmyslné jednání, které útočí na lidskou důstojnost, je zneužitím vlastní převahy (fyzické, sociální apod.). Její charakteristické rysy jsou:

- nepoměr sil mezi agresorem a obětí (zpravidla vlastní fyzická síla, početní převaha agresorů, psychická převaha nad méně odolným jedincem)
- její samoučelnost, agresorovi nejde o dosažení jakéhokoliv zisku (sama agrese je cílem jednání, protože je nejmarkantnějším stvrzením převahy útočníka, poskytuje mu nezastupitelné uspokojení)
- její opakování (jednorázovou agresi je možné považovat za šikanu v případě, že se agresor a oběť již znovu nesetkali)

Tradiční „křtící“ rituály zacházení s nováčky nejsou šikanou v pravém slova smyslu. Oproti šikaně jako takové se odlišují tím, že „slouží spíše zábavě, jsou jednorázové, oběť je podstupuje dobrovolně, ví, že jde o zkoušku, vše se řídí pravidly a zvykovým právem“. Vhodnější je tedy patrně označení „praktiky blízké šikaně“.

Šikanu je možné členit dle následujících kritérií:

- "viditelnost" šikany - šikanování *skryté* (vyloučení ze skupiny) a *zjevné* (fyzické útoky, psychické ponižování, vydírání)
- míra nutné aktivity oběti - *pasivní snášení* šikany a *nedobrovolné vykonávání příkazů* agresora
- forma útoku - *fyzické* nebo *verbální* šikanování, dále i *ničení a odcizování osobních věcí*

Nově se objevuje šikana vedená skrze sociálně-ekonomické rozdíly mezi žáky (jejich rodinami), které se projevují např. v oblečení či v mobilních telefonech.

4.1.3 Formy školní šikany

Když už je „dětská zábava“ šikanou

- fyzické násilí
- pomluvy
- zesměšňování (snižování pozice v kolektivu)
- vyhrožování (násilím, vyzrazením tajemství apod.)
- vydírání (dítě musí nosit peníze pod pohrůzkou násilí, nechávat opisovat domácí úkoly apod.)
- brání věcí (peníze, svačina, sešity)
- poškozování majetku (zašpinění oblečení, trhání sešitů)
- ignorování jedince
- žalování nebo pomlouvání u učitele
- šikana se sexuálním podtextem - sahá až k pohlavnímu zneužívání či znásilnění
- kyberšikana – nový speciální druh šikany, která využívá možností, které jí poskytují mobily s fotoaparáty a kamerami a internet. Příkladem může být nahrání ponižující situace na mobil a její rozeslání spolužákem ve formě MMS či přes internet. Kombinuje se často s fyzickým násilím, zesměšňováním či šikanou se sexuálním podtextem. Jiným odvětvím kyberšikany je terorizování jiných pomocí mailů, blogů atd.

4.1.4 Efekt na šikanovaného

- zhoršení prospěchu
- záškoláctví
- útek k drogám, alkoholu
- trauma
- deprese, apatie
- problém s navazováním vztahů
- snížení sebevědomí a sebehodnocení
- strach
- stres
- demonstrována sebevražda nebo sebevražda

4.1.5 Řešení školní šikany

Řešení školní šikany má řadu překážek, mezi ně může patřit chování učitelů, ředitelů i samotných žáků či nedostatečné legislativně kázeňské pravomoci školy.

Prevenici šíření šikany představuje:

- praktikování dozorů
- snaha odhalit šikanu cíleným pozorováním nebo dotazováním (např. formou dotazníků či sociometrických šetření)
- práce s „potenciální“ obětí za účelem zvýšení sebedůvěry i odolnosti proti projevům šikany
- práce s „potenciálními“ agresory, pěstování empatie, pomoc při budování jejich osobní perspektivy i s programy na odstranění stresu či agresivity
- práce se všemi žáky, pěstování spolupráce

Žáci a studenti by měli být vedeni k participaci na předcházení šikaně i na jejím řešení, ať již formou samosprávy nebo školních projektů. Jednoznačně přínosná je také dlouhodobá spolupráce s rodiči žáků a s institucemi, které se šikaně věnují (státní i nevládní organizace).

4.2.1 Šikana na pracovišti - mobbing a bossing

Mobbing označuje nejrůznější formy znepríjemňování života na pracovišti. Charakteristická je pro ně skrytost, rafinovanost a zákeřnost. Při rozhodování, zda už jde o mobbing, se užívá tzv. Leymannova pravidla: za mobbing lze považovat pouze chování, které se objevuje alespoň 1x týdně po dobu minimálně 6 měsíců. Někdy bývá pod mobbing zařazováno i sexuální obtěžování na pracovišti, jiné pojetí mobbing vymezuje jako špatné zacházení bez sexuální či rasové příčiny. Bossing je jakousi podskupinou mobbingu. Je specifický tím, že šikany se dopouští nadřízený pracovník. Příčinou bossingu může být strach o vlastní pracovní pozici, obavy, že by ho mohl nahradit jeho podřízený. Spouštěčem může být také „tlak shora“, kdy vedoucí pracovník na podřízeného přenáší frustraci z vlastního neúspěchu.^[7]

4.2.2 Mobbing

Mobbing je druh rafinované šikany na pracovišti. Samotný pojem mobbing má základ v angličtině (mob = hromadně napadnout, dotírat) a používá se také v etologii (zavedl ho Konrad Lorenz), kde popisuje chování zvířat, kdy si zvířecí společenství (např. stádo) brání své území před vetřelcem tím, že na něj jako celek útočí. V samotných anglicky mluvících zemích se pro označení šikany na pracovišti užívá pojmu *emocional abuse* (emoční týrání, emoční špatné zacházení). U nás se můžeme setkat i s označením *teror na pracovišti* nebo *psychoteror*.^[7]

4.2.3 Formy chování a postupy, které je možné považovat za mobbing

- Kategorie I - útok na možnost vyjádřit se, svěřit se (neustálé přerušování, bezbřehá kritika, vyhrožování)
- Kategorie II - útoky na sociální vztahy („nemluví se“ s vámi, jste vzduch, jste odloučení od svých kolegů, ostrakismus)
- Kategorie III - útoky na vaši pověst úctu a vážnost (pomluvy, zesměšňování, znevažování národnosti, vyznání)
- Kategorie IV - útoky na kvalitu pracovního či osobního života (nesmyslné pracovní úkoly, nesplnitelné úkoly)
- Kategorie V - útoky na zdraví (práce poškozující zdraví, vyhrožování fyzickým násilím, sexuální obtěžování)^[7]

^[7]BEŇO, Pavel. Mobbing je když... *Moderní vyučování*, 2002, roč. 8., čís. 3., s. 4–5. ISSN 1211-6858

4.2.4 Fáze mobbingu

Pavel Beňo určuje u mobbingu čtyři fáze

1. první konflikty, schválnosti, pomluvy, zadržování informací - nejde ještě o plánovité chování
2. přechod k systematickému psychoteroru, činnosti jsou plánovány a vykonávány se záměrem poškodit druhého
3. v této fázi dochází ke konkrétnímu napadání a útokům, obviňování, pracovnímu přetěžování; mobbovaný je před vedením označen za „černou ovci“, což vede k dalším křivdám a zároveň mobbing dostává požehnání od vedení společnosti
4. postižený je zlomen v celé struktuře své osobnosti a obyčejně vykazuje ty znaky chování, jež mu byly zpočátku neoprávněně vytýkány, s touto novou se situací se musí zaměstnavatel vypořádat a postižený je např. propuštěn ^[7]

4.2.5 Cíle a příčiny

Cílem mobbingu je poškození druhého za účelem jeho následného propuštění ze zaměstnání (lidově „vyštípání z práce“). Příčin může být velké množství, především se ale na mobbingu podepisuje:

- pocit sociálního ohrožení, strach z nezaměstnanosti na straně mobbujícího
- nízká firemní kultura
- závist a konkurenční vztahy
- struktura osobnosti mobbovaného

Mobbing je živen atmosférou tržní ekonomiky, s její tvrdou konkurencí a hrozbou nezaměstnanosti.^[7]

^[7]BEŇO, Pavel. Mobbing je když... *Moderní vyučování*, 2002, roč. 8., čís. 3., s. 4–5. ISSN 1211-6858

4.2.6 Následky a nebezpečí mobbingu

Následky mobbingu mohou sahát od četných psychosomatických symptomů a potíží až k sebepoškození a sebevraždě. Skrytost a zákeřnost mobbingu mnohdy v mobbovaném vyvolá dojem, že trpí stihomamem, a ten o sobě začne vážně pochybovat.

Mobbing může vést až k sebevraždě (20% ze všech sebevražd). Mobbing připravuje své oběti o sebevědomí a stopy v nich zůstávají dlouho.

Podle posledního průzkumu z roku 2001, který prováděla agentura Gfk, zažilo šikanu na pracovišti 16% lidí. Statistiky ze západních zemí uvádějí poloviční hodnoty, 8-10%.^[7]

4.2.7 Obrana proti mobbingu

Bránit si své sebevědomí lze snad jen stálým opakováním si, že kdo nám škodí tímto způsobem, už s námi vlastně souboj prohrál. Kdo se k takovému jednání snižuje, nemůže být silný ani sebevědomý.

Kolektivní obranou jsou rozmanité výzvy a petice proti nelidským vztahům v zaměstnání.

Obranou proti mobbingu je včasná prevence a informovanost. Oběť se musí začít bránit hned zpočátku. Pokud nepomůže klasická obrana (vzepřít se mobbingu), je vhodné kontaktovat odborníka či občanské sdružení. Pomoci by mohl (teoreticky) také Úřad práce anebo odbory.^[7]

4.3.1 Šikana v armádě

Oběťmi vojenského šikanování jsou outsideři?(nováčci, fyzicky méně výkonní apod.), od nichž se očekává podřízení služebně starším ročníkům. Šikana u vojáků základní vojenské služby má charakter rituálu přijímaného oběťmi jako nutné zlo. Oběti si jsou vědomé toho, že za určitý čas získají stejnou pozici a stejnou moc jako dnešní šikanující, sami se stanou „mazáky“. Noví mazáci mají poté i „právo“ na odreagování předchozího příkoří, ovšem ne na jeho původcích, ale na nových outsidersch. Sociálním učením se tento zvyk přenáší stále na další ročníky. Málokdo je ochoten přerušit tento řetěz. Se šikanou se dle průzkumu setkalo asi 96 % vojáků.

Šikana při základní vojenské službě se skládala z nepřehledného množství praktik.

Systém „mazáků“ a „bažantů“ není specifickým pouze armády. Setkáváme se s ním i v tzv. uzavřených institucích, jakými jsou například internát, výchovný ústav, nápravně léčebné zařízení a věznice.^[8]

^[7]BEŇO, Pavel. Mobbing je když... *Moderní vyučování*, 2002, roč. 8., čís. 3., s. 4–5. ISSN 1211-6858

^[8]KAZDA, Luděk; TOMEČEK, Alexander. Šikanování v armádě: aktuální pohled na sociálně-psychologické pozadí problému. *Československá psychologie*, 1996, roč. 40., čís. 2., s. 155–160.

5. Kyberšikana

5.1.1 Obecně o kyberšikaně

Slovo kyberšikana anglicky cyberbulling (také kybernetická šikana, počítačová šikana) je to druh šikany, který využívá elektronické prostředky, jako jsou mobilní telefony, e-maily, pagery, internet, blogy a podobně. Řada jejích projevů může také spadat do oblasti kriminálních činů. Nejobvyklejší projevy představuje zasílání obtěžujících, urážejících či útočných mailů a SMS, vytváření stránek a blogů, popřípadě může kyberšikana sloužit i k posilování klasických forem šikany, nejčastěji prostřednictvím nahrání scény na mobilní telefon a jejího následného rozeslání známým dotyčného, popřípadě vystavení na internetu.

Zejména poslední varianta šikany může být extrémně nebezpečná – pokud se spojí s nějakou velmi ponižující situací, pak takovéto zveřejnění ponižujících materiálů pro obrovské množství lidí (které nejde vzít zpět) mnohonásobně zvyšuje utrpení a trauma oběti, což na ni může mít extrémně neblahý dopad.

Kyberšikana je velkým problémem v řadě zemí. Tyto země kvůli ní přijímají nové zákony a bezpečnostní opatření (např. Polsko filtruje na školních sítích přístup k internetu a zakáže dětem používat na školách mobilní telefony, Jižní Korea přijímá rozsáhlé restriktivní úpravy ohledně využití internetu), některé země už dokonce ustavily speciální policejní vyšetřovací týmy určené pro boj s kyberšikanou (např. Jižní Korea, kde kyberšikana představuje vážný celospolečenský problém). V USA je kyberšikana od roku 2006 federálním zločinem.

5.1.2 Cíl kyberšikany

Cíl kyberšikany je (ostatně jako u běžné šikany) oběť zesměšnit, společensky zdiskreditovat nebo vydírat. Často může být spojena i s šikanou „běžnou“ nebo s groomingem, tedy snahou o získání osobních údajů a vylákání osoby do nějakého prostředí. Často mu může předcházet kontakt, jehož cílem je získat určité informace, které jsou následně zneužity. Nemusí se jednat jen o obnažené fotografie, ale také i o informace o zájmech, bydlišti, názorech... Ostatně pro útočníky nemusí být špatným zdrojem ani jednoduchý monitoring digitálních stop za využitím e-mailové adresy, nicku či reálného jména.

5.1.3 Výhody a nevýhody kyberšikany pro pachatele

Výhody kyberšikany

Kyberšikana má pro řadu jedinců oproti tradiční šikaně mnoho výhod. Šikovný a inteligentní pachatel je jen těžko polapitelný, postižený (podobně jako u tradiční šikany) nemá příliš tendenci si stěžovat a zveřejňovat tak své ponížení. Internetové prostředí navíc smazává rozdíly ve fyzické síle a sociální postavení ve skupině. Otevírá tedy pole i těm, kteří nemají žádné přátele a nemohou si utvořit tlupu, s níž by terorizovali okolí, kteří nemají dost fyzické síly a prestiže, aby oběť terorizovali v reálném světě. Může se navíc týkat všech věkových skupin a může je zasáhnout doslova i přes celý svět. Jednotlivé systémy komunitních a sociálních sítí umožňují sdílení obsahu všem a proto není problém pro kohokoliv, kdo má nekalé úmysly, aby umístoval jakýkoliv obsah, který oběť poníží, či znemožní.

Nevýhody kyberšikany

Kyberšikana může být velmi nebezpečná pro jejího pachatele – při nerozumné formě užití či souhře náhod může vést k odhalení a k jednoznačnému prokázání šikany. Na druhé straně v současné době existuje zvýšené riziko pro pachatele pouze v případě nahrání scénky s jasně identifikovatelnými účastníky, nebo pro pachatele velmi neinteligentního, který buďto postupuje velmi naivně ohledně použitých internetových prostředků, nebo se nechá jednoznačně identifikovat svým výtvořem. Jinak je boj s ostatními formami kyberšikany, jako je zakládání stránek či napadání a sexuální obtěžování pomocí mailů, zatím v počátcích.

Jednak se tím postižení příliš nechlubí, jednak anonymita a nepřehlednost internetu, obrovské množství open proxy a podobných anonymizujících faktorů a možnost použít servery z divokého zahraničí, kde je pro policii rodného státu problém získat plodnou spolupráci, poskytuje rozsáhlé možnosti, jak odeslat podobné věci i ze svého domácího počítače, aniž by dotyčnému významněji hrozilo odhalení (platí to zejména v zemích, kde boj s kyberšikanou není patřičně rozvinut, ovšem dostatečně schopný jedinec se zatím může vysmívat i snaze policie států v této oblasti nejpokročilejších).

Mladí teenageři zde navíc mohou těžit z toho, že jejich znalosti počítačové techniky v současné době obvykle v rozsahu několika řádů překračují znalosti rodičů - často si mohou dělat na počítači, doslova, co chtějí, aniž by rodiče měli jakoukoliv šanci je nějak účinně kontrolovat.

5.1.4 Šikana pomocí blogů

Velmi rozšířenou se stává šikana využívající fenoménu blogů. V podstatě může mít čtyři hlavní podoby:

- vkládání velmi agresivních a útočných komentářů do cizího blogu (šikovný a velmi vytrvalý jedinec může přinutit oběť zcela zrušit komentáře)
- vytváření nových blogů a příspěvků na vlastním blogu s texty, které poškozují a šikají oběť
- vytváření „falešných blogů“ – tj. blogů, které se tváří, že je psala oběť šikany, která je tímto způsobem poškozována tak, že je ostatním vsugerováno, že je autorem textů a materiálů, které by samozřejmě nikdy nenapsala nebo nezveřejnila
- také nabourání cizího blogu a jeho úprava ke škodě oběti

Instituce zaměřující se na prevenci kyberšikany

- Projekt E-bezpečí
- Národní centrum bezpečného internetu
- Centrum prevence rizikové virtuální komunikace

Kyberšikana na Facebooku

Co je Facebook?

Tento již celosvětový fenomén vznikl před pěti lety. Vymyslel jej student harvardské univerzity Mark Zuckerberg. Obliba původně vysokoškolského webu se rychle rozšířila a nyní jej využívá více než 200 miliónů lidí. Facebook funguje na principu registrace a vytvoření si vlastního profilu. Ten si následně mohou většinou prohlédnout pouze ti uživatelé, které dotyčný označí jako „přátele“. Zároveň se každému zobrazuje nabídka lidí, které by mohl znát. Okruh „kamarádů“ se tak neustále rozšiřuje. S rostoucím počtem uživatelů roste i ztráta soukromí. Je možné nastavit profil tak, aby byl dostupný všem. Facebook je populární díky pohodlnému vkládání fotografií, které si mohou vybraní kamarádi prohlédnout. Stačí ale, aby například někdo z vašich blízkých okomentoval snímek z vaší narozeninové oslavy a fotku a komentář uvidí i lidé, které sice neznáte, ale patří do okruhu známých vašich přátel. Na stejném principu fungují i diskuze a vzkazy vkládané na Facebook.

V poslední době se nejen na území České republiky, ale i ve světě rozšířil fenomén označovaný jako kyberšikana (též cyberbullying). Proto se musím zmínit o problematice kyberšikany, tentokrát spojené s užíváním komunikačního portálu Facebook.

Mezi mladými lidmi je stále více oblíbenější komunikační portál tzv. Facebook, který najdete na následujících stránkách www.facebook.com. Jedná se o web, v němž se po přihlášení můžete setkávat s ostatními uživateli, kteří jsou zde také zaregistrováni. Můžete zde nejen sdílet různé fotografie či osobní údaje, ale také se zabavit prostřednictvím různých testů, her apod.

Facebook, jež se jmenuje Friends Facts (Fakta o přátelích). Jedná se o aplikaci, v níž lidé, které si přidáte do seznamu jako své přátele, odpovídají na dotazy týkající se vaší osoby jako např. „Myslíte si, že spí s plyšovým medvídkem?“ nebo „Myslíte si, že odešel/a někdy z hospody bez placení?“ či „Představil(a) byste danou osobu svým rodičům či přátelům?“ Odpovědi jsou na výběr pouze dvě – Ano / Ne. Výsledky testu se dozvíte prakticky ve chvíli, kdy na něj někdo odpoví.

Můžete také zjistit, kdo na kterou otázku odpovídal, nicméně k tomu potřebujete tzv. „stříbrné mince“, jež získáte, když budete na dané otázky odpovídat i vy.

Za jednu otázku získáte jeden stříbrný. Původci této aplikace byli však prozíraví a podmínili zjištění těchto informací tím, že musíte nasbírat nejméně 70 stříbrných, abyste se dozvěděli autora jedné jediné odpovědi.^[9]

Představte si situaci, kdy by někdo z vašich blízkých měl odpovídat na otázky jako třeba „Myslíte si, že jste dobrý přítel?“ nebo „Myslíte si, že dotyčný během svého života něco ukradl?“ či na jiné obdobné osobní dotazy. Představte si, jaké následky může mít tato služba pro člověka, který není psychicky dostatečně silný a nedokáže získané informace ignorovat. Bránit se můžete jen velmi obtížně, neboť je velmi složité zjistit, kdo se zmíněného testu zúčastnil.

Co však zaráží nejvíce je věta, která je uvedena pod otázkami této aplikace. Je zde napsáno: „Varování: Smysl této aplikace je výhradně pro pobavení, žádné z odpovědí na osobní otázky by neměly být brány vážně“. Záměrně ještě zmiňuji slovo osobní. Uvedené upozornění je napsáno velmi malým písmem, proto si jej mnoho uživatelů vůbec nevšimne.

Domnívám se, že tento způsob může hraničit s kyberšikanou, neboť je velmi obtížné zjistit původce urážek, protože se může skrýt za anonymitu této internetové komunikace. Dané otázky mohou být dokonce i s odpověďmi zveřejněny bez udání jména dotazovatele, což může vést k tomu, že se více uživatelů Facebooku domluví a začnou prostřednictvím této aplikace vybranou oběť ponižovat.

Ptám se tedy, zdali je tento druh zábavy důkazem toho, že se kyberšikana může objevit skutečně kdekoli a v jakékoli podobě a zdali je správné se takovým způsobem zabavit na úkor jiné osoby, jež nás považuje za přítele?

Nebezpečí sociální sítě Facebook ale nemusí spočívat pouze v již zmíněné aplikaci. Uživatelé zde zveřejňují svá osobní data jako např. bydliště, číslo ICQ, fotografie nebo i datum narození. Tyto osobní informace mohou být při dnešním rozmachu technologie zneužity prakticky k čemukoli. Položme si tedy otázku, zda je Facebook opravdu tak bezpečný, jak se většina mladých uživatelů domnívá.^[9]

^[9] www.facebook.com

5.1.5 Seznam se bezpečně

Společnost Seznam přišla se zajímavým filmovým projektem, který v nejbližší době zamíří do všech českých škol. Kampaň nese název „Seznam se bezpečně“ a vykresluje realitu českého internetového prostředí na základě konkrétních reálných událostí – například příběh slečny, která byla znásilněná, jelikož se nechala umluvit ke schůzce na seznamce, obtěžování a vylákávání fotografií dětí kolem desíti či třinácti let, nebo příběh slečny, která se svým chlapcem sdílela obrazový materiál, kterým pak byla vydírána tak, až skočila pod vlak.

Při procházení jednotlivých příběhů nás může napadnout, že jednotlivci dělali zásadní chyby, problém řešili chybně nebo známé pořekadlo, že za hloupost se platí. A zřejmě budeme mít pravdu. Otázkou ale je, zdali platí tyto lidé za hloupost svou nebo svých rodičů a pedagogů, kteří je na podobné situace z nejrůznějších příčin nedokázali připravit.

To, že si s nějakým člověkem udržuji po několik měsíců kontakt pomocí Skype, ICQ, telefonování, mailů, Facebook či Twitteru, může u mnohých lidí vyvolat pocit jakési důvěry – znám jeho záliby, názory, oblíbená města nebo hudbu, vím, co dělal dnes i před měsícem. Respektive si myslím, že to vím. V reálném světě při takovéto míře sociálního kontaktu již většina lidí dokáže poměrně přesně určit míru nebezpečí a správně nastavit hranici důvěry, v tom on-line nikoli. Na internetu je předkládáno k věření to, co o sobě sdělím a pokud se chovám chytře, nezavdávám důvod k jakýmkoli pochybám.

Přitom stačí dodržovat poměrně jednoduchá pravidla a problémům groomingu se do velké míry může vyhnout. Jen je potřeba ona pravidla důsledně opakovat a ukazovat důsledky toho, co se stane, pokud je dodržovat nebudu. Právě v tom je mimořádný přínos tohoto filmu: na reálných událostech popisuje základní chyby, kterých se mohou lidé dopustit (a nemusí jim být kolem patnácti, tento problém může zasáhnout i daleko starší osoby) a současně představuje jednoduchá pravidla, která je vhodné dodržovat. ^[10]

^[10] www.seznam.cz

Desatero bezpečného internetu, které stojí minimálně za přečtení:

1. Nedávej nikomu adresu ani telefon. Nevíš, kdo se skrývá za monitorem.
2. Neposílej nikomu, koho neznáš, svou fotografii a už vůbec ne intimní.
3. Udržuj hesla k e-mailu i jinam v tajnosti, nesděluj je ani blízkému kamarádovi.
4. Nikdy neodpovídej na neslušné, hrubé nebo vulgární maily a vzkazy.
5. Nedomlouvej si schůzku na internetu, aniž bys o tom řekl někomu jinému.
6. Pokud naraziš na obrázek, video nebo e-mail, který tě šokuje, opusť webovou stránku.
7. Svěř se dospělému, pokud tě stránky uvedou do rozpaků nebo vyděsí.
8. Nedej šanci virům. Neotvírej přílohu zprávy, která přišla z neznámé adresy.
9. Nevěř každé informaci, kterou na internetu získáš.
10. Když se s někým nechceš bavit, nebav se.

Některé body jsou jistě určeny především pro mladší uživatele (film je zacílen na základní školy), ale vzhledem k úrovni celkové počítačové gramotnosti u nás – a to nemám na mysli jen praktické schopnosti a dovednosti, ale celkovou schopnost manipulovat s IT, by se měla tato pravidla opakovat stále a všude. Internet tedy nenabízí jen pozitivní stránky, ale může, stejně jako jakýkoli jiný nástroj, být nebezpečnou a velice nepříjemnou zbraní, která se může kdykoli obrátit proti jeho uživateli, zvláště pokud své chování vhodně nekoriguje a nesnaží se problémům předcházet.

5.1.6 Kyberšikana – tvorba kampaně

Pokusme si nyní představit, jak taková rozsáhlá kampaň může probíhat. Předně, útočníci budou využívat internetových kaváren či nástrojů na maskování IP adres, takže jejich vystopování prostým porovnáním adres počítačů nepřipadá v úvahu. Organizátoři budou vhodně měnit i přístupové body a uživatelská jména, takže nebude zřejmé, kdo konkrétní za kterou částí útoku stojí. Právě tato anonymita může být jedním z motivů, které útočníky zbaví strachu z odhalení. Vyšetřování je náročné, není schopna ho obvykle zajistit škola ve spolupráci s rodiči, takže se do vyšetřování musí vložit policie. Ta bude těžko řešit běžné, banální přestupky, což opět nahrává útočníkům.

Poměrně klíčová je otázka globálního marketingu. Budou se snažit oběť poškodit na celém internetu, nebo zesměšnit jen v rámci užší skupiny osob. Druhá varianta je pochopitelně snazší, stačí vhodně rozšířit odkaz na web a není potřeba budovat nějaké SEO, registrovat weby ve vyhledávačích a katalozích atp. ^[10]

Web dnes umí vytvořit opravdu každý, zvláště pokud užije nějaké „all in one“ služby jako je Google Sites či Webnode. Ty umožní vytvořit poměrně velkou zásobárnu textů, videí, fotografií i dalších materiálů. Vhodnou distribucí odkazu pak může být spam zaslaný z nově zřízené zcela anonymní schránky.

Pak již stačí jen psát pomluvné texty, nebo pomocí grafických editorů tvořit různé fotomontáže. Pochopitelného úspěchu se dočkají také videa na YouTube, zvláště pokud budou nějakým způsobem zesměšňující a parodující.

Vznik takového webu může trvat řádově několik málo minut, stejně jako úprava fotografií v běžně dostupných foto editorech. A to nemluvíme o způsobu nejsnazším - prostém spamování. Distribuce může být poměrně snadná a obrana veškerá žádná. Snažit se zajistit zablokování či smazání webu je zbytečné a neefektivní a jakákoli jiná aktivita taktéž zcela neúčinná.

Co tedy může útočníkům bránit v tom, aby svou snahu poškodit oběť realizovali, když náklady jsou minimální, riziko malé a účinek velký? Pokud pomineme slušné vychování a přílišnou primitivitu některých možných šikanujících, pak snad jen to, že existuje možnost silného protiútoků. Oběť se nemůže sama zachránit, ale to nijak nesnižuje její šanci to útočníkům vrátit (pokud jsou ji známi). Osobně považuji právě status „studené války“ za jeden z hlavních stabilizátorů a ochran proti většímu rozmachu kyberšikany.

Je zřejmé, že kyberšikana (obvykle splňující hned několik různých prohřešků proto zákonům) je velice vážný problém, proti kterému není jednoznačné a efektivní ochrany. Jedinou možností je snaha o nějaké výchovné působení rodičů a pedagogů, nejen v předmětech technického, ale také etického zaměření. ^[10]

[10] www.seznam.cz

6. Kyberšikana versus šikana

6.1.1 Rozdíl mezi šikanou a kyberšikanou

Co je šikana?

Jakékoliv chování, jehož záměrem je opakovaně ubližovat, ohrožovat, nebo zastrašovat jiného člověka, případně skupinu lidí, zahrnuje jak fyzický útok v podobě bití, poškozování věcí, tak i útok slovní v podobě vydírání, nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování, většina případů šikany mezi dětmi se odehrává ve škole, na cestě do školy nebo ze školy, případně v okolí bydliště.

Co je kyberšikana?

Už ze samotného názvu kyberšikana je zřejmé, že se jedná o specifický druh šikany. Na rozdíl od klasické šikany tváří v tvář, nabízí kyberšikana agresorům nejenom jiné nástroje ubližování, ale specifika virtuální reality obměňují charakter celého procesu šikanování, včetně rolí agresora a oběti.

Kyberšikana může mít různou podobu, např.:

- zasílání výhrůžných a krutých emailů a SMS zpráv, výhrůžné telefonáty nebo obtěžování přes chat
- vytváření webových stránek, které různými způsoby (verbálně, graficky, zvukově...) oběť šikany uráží a zesměšňují
- posílání obrázků, fotografií a video nahrávek spolužákům online – kde je oběť zesměšňována a karikována
- vyvěšení pornografických fotografií s tváří oběti na internetu
- případy, kdy agresori získají hesla a identifikační údaje oběti a pod jeho/jejím jménem zasílají ostatním vulgární, obtěžující zprávy, fotografie, videa
- fotografování, nahrávání oběti, kdy jsou pořízené záběry posílány ostatním spolužákům

Kyberšikana a tradiční šikana mají jednu věc společnou. Jejich cílem je někomu ublížit nebo ubližovat – ať fyzicky či psychicky. Kyberšikana v mnoha případech dokonce začíná jako tradiční šikana. Někdy se jejich projevy prolínají a doplňují – příkladem může být třeba nahrávání fyzického týrání spolužáka.

Moderní technologie (internet, mobilní technologie) nám umožňují pohybovat se ve virtuálním světě, který se liší od reálného světa. Tak, jako se liší virtuální svět od světa reálného, liší se kyberšikana od tradiční šikany. Ve virtuálním světě mohou být lidé anonymní, mohou komunikovat, aniž by byli zatíženi společenskými rolemi, svými fyzickými nedostatky, psychickými bloky plynoucími z osobního kontaktu s lidmi, mohou vzájemně komunikovat, i když nejsou fyzicky přítomni, a pokud s někým v kontaktu být nechtějí, mohou komunikaci snadno ukončit. To jsou jen některé z možností, které nám technologie nabízejí. Záleží jen na nás, jak se k těmto možnostem postavíme, zda je využijeme, či zneužijeme. Technologie nejsou špatné, špatní jsou jen lidé, kteří je používají se zlým úmyslem.

6.1.2 Odlišné znaky kyberšikany od tradiční šikany

Útočníci jsou anonymní

Ve virtuálním prostředí většinou útočníci vystupují pod přezdívkou (nickem), používají pro oběť neznámou e-mailovou adresu, telefonní číslo atd. Pro agresora navíc není žádný velký problém vytvářet nové identity. Oběť tak má jen malou šanci přijít na to, kdo na ni útočí. Anonymita útočníka má bohužel pro oběť ještě mnoho dalších nepříjemných aspektů, např. to, že pocit nepolapitelnosti posiluje agresorovu odvalu zkoušet drsnější metody a formy útoků a potažmo vůbec útoky podnikat.

Anonymita však může být často zdánlivá, protože totožnost útočníků lze v některých případech s využitím vhodné technologie odhalit. Přesto bývá obecně velmi obtížné útočníka vystopovat a vzhledem k tomu, že mnohé z projevů kyberšikany český právní systém nijak neřeší, nemůže vždy oběť počítat s pomocí výkonných orgánů jako je policie. ^[11]

[11] www.proti-sikane.saferinternet.cz

Mění se profil útočníků a profil obětí

Ve virtuálním světě nezáleží na věku, pohlaví, síle, postavení v sociální skupině (partě) ani úspěšnosti útočníka nebo oběti ve společnosti. Původcem kyberšikany může být každý, kdo má potřebné znalosti informačních a komunikačních technologií, tedy i fyzicky slabý jedinec. Výzkumy ukazují, že útočníci tráví více času na internetu, a to bez dohledu rodičů, kteří se příliš nezajímají o to, k čemu internet jejich děti používají. Útočníky bývají častěji chlapci než dívky s dobrým sociálním statutem. Pachatelé kyberšikany jsou také obvykle původci tradičního šikanování.

Mění se místo a čas útoků

Zatímco u tradiční šikany lze předpokládat, kdy a kde k útoku dojde (např. ve škole, na hřišti), s kyberšikanou se můžeme setkat kdykoliv a kdekoliv. Obětí útoku se můžeme stát vždy, když budeme připojeni k internetu nebo když budeme mít u sebe svůj mobilní telefon. V takovém případě se před kyberútokem nemáme kam schovat. Útočník si nás může najít i v „bezpečí domova“ a klidně to může být i o půlnoci.

Ve virtuálním prostředí se lidé chovají jinak než ve skutečném světě.

Mohou udávat jiný věk, jiné pohlaví, jiné povolání, a záměrně tak mohou manipulovat s těmi, se kterými komunikují. Ve virtuálním světě se někteří lidé chovají méně opatrně než v reálném světě (jsou odvážnější v komunikaci, probírají citlivá témata, komunikují často bez zábrán apod.). Někdy zkoušejí to, co by se v reálném světě báli udělat (např. útočit na jiné osoby, vyhrožovat jim nebo je vydírat), protože je menší šance na jejich dopadení. Nevidí, jaký dopad má jejich chování na oběti, zvláště pokud si uvědomíme, že si oběti mohou vybrat také náhodně, tedy je vůbec nemusí znát osobně.

[11] www.proti-sikane.saferinternet.cz

Virtuální komunikace navíc nabourává představu o tom, jak probíhá komunikace mezi lidmi, jak se vytváří mezilidské vztahy a řeší problémy. Ve virtuálním světě je velmi jednoduché se s někým seznámit, komunikovat s ním tak dlouho, jak chci a o čem chci, a v případě problémů komunikaci bez následků ukončit. Ve skutečném světě to tak jednoduše nefunguje, vše je otázkou kompromisů. Pokud se jedinec naučí jen tento „snadný model virtuální komunikace“, ve skutečném světě s ním pravděpodobně nevystačí. Zklamání z nevydařených reálných vztahů ho opět přivede k počítači, kde si tyto nezdary může kompenzovat. Přidává se tak k potenciálně rizikové skupině, ze které se velmi často stávají oběti kyberšikany.^[11]

Při šíření kyberšikany pomáhá útočnickovi publikum

Prostředky kyberšikany (zprávy a pořízené záznamy) se dají velmi jednoduše rozesílat dál. Kyberšikana tedy může mít velmi početné publikum. Útočník nemusí oběť napadat opakovaně, stačí, když citlivé zprávy nebo nahrávky publikuje na internetu a o jejich šíření se pak postarají jiní. Toto „publikum“ pak umožňuje zvyšovat intenzitu útoku a zhoršovat jeho dopad na oběť.

Dopady kyberšikany na oběť není snadné rozpoznat

Kyberšikana je většinou spojená s psychickým týráním obětí, které není snadné poznat (na rozdíl od modřin, jež mohou doprovázet fyzickou šikanu). Oběti kyberšikany jsou často uzavřené do sebe a nekomunikují o problémech s okolím. Důvodů pro takové chování může být více (strach, stud, rodiče nerozumí počítačům, dítě nepozná, že jde o projevy psychického šikanování apod.). Na řešení svých problémů tak zůstávají často sami, což může vést k tomu, že situaci nezvládnou. Kyberšikana může být způsobena i neúmyslně.

Kyberšikana může být výsledkem toho, že špatně odhadneme situaci nebo reakci daného člověka. Náš žert může způsobit bolest.^[11]

[11] www.proti-sikane.saferinternet.cz

6.1.3 Rozdíly v bodech

ANONYMITA: většina obětí kyberšikany se nikdy nedozví, kdo je šikanoval. Přezdívka, anonymní telefonní číslo, emailová adresa dávají agresorovi dostatečnou možnost zůstat skrytý. Díky tomu může svoji agresi stupňovat a dovolit si to, co by si tváří tvář nedovolil.

PROMĚNA AGRESORA: agresorem většinou nebývají fyzicky silní lidé tak jako tomu je u běžné šikany, ale agresorem je člověk, který je silný v informačních technologiích a může to být prakticky kdokoliv.

PROMĚNA OBĚTI: obětí útoků je většinou outsider, ale nebývá to pravidlem tak jako je tomu u běžné šikany. Agresor si může oběť vybírat náhodně a pouze v kyberprostoru. Vyšší riziko hrozí dětem, které jsou na svých mobilech a počítačích závislé.

ŠIKANA se většinou odehrává ve škole, po cestě domů, apod. – jde tedy o fyzická setkání, která se dají trochu předvídat a je možné se jí částečně vyhnout, ale před **KYBERŠIKANOU** není úniku. Agresor může oběť kontaktovat kdykoli se mu zachce, 24 hodin denně, 7 dní v týdnu.

KONTROLA: kyberšikana znesnadňuje kontrolu jak ze strany rodičů, tak i školy. U kyberšikany chybí klasické znaky šikanování, kterých by si mohli dospělí všimnout.

ČAS: běžná šikana je opakovaná, ale vždy se jedná o jednorázovou záležitost. V případě kyberšikany se může oběť k urážlivým SMSkám, emailům, odkazům, apod. kdykoliv vracet.

PUBLIKUM: divákem kybernetické šikany se může díky webovým stránkám stát kdokoliv na světě.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

7. Představení odborníků a jejich názorů

7.1.1 Představitelé

PhDr. Michal Kolář (1951) je český psychoterapeut a etoped. Dlouhodobě se zabývá problematikou šikany. V této oblasti spolupracuje s MŠMT ČR na koncepci prevence. Působil v oblasti ústavní a náhradní rodinné péče, v současné době vede pedagogicko-psychologickou poradnu, přednáší studentům sociální pedagogiky. Je autorem řady publikací o sociopatogenních jevech. Je předsedou občanského sdružení Společenství proti šikaně. K jeho nejznámějším publikacím patří knihy *Bolest šikanování*, *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*, *Školní šikanování: sborník příspěvků*, *Specifický program proti šikanování a násilí ve školách aj.*^[12]

Prof. PhDr. Pavel Říčan, CSc. (18. 4. 1933) je český psycholog specializující se na oblasti psychologie osobnosti, vývojovou a klinickou psychologii. V roce 1957 vystudoval teologii na Komenského evangelické bohoslovecké fakultě v Praze (dnešní Evangelická teologická fakulta Univerzity Karlovy) a roku 1962 se na Univerzitě Karlově stal promováným psychologem. V roce 1990 byl jmenován docentem pro obor klinické psychologie a v letech 1991–1992 zastával post předsedy Československé psychologické společnosti a ředitele Psychologického ústavu Československé akademie věd. Od roku 1991 působí v Psychologickém ústavu Akademie věd ČR (v ČSAV pracoval již po roce 1968, po třech letech však musel ústav opustit). Dnes vyučuje na Evangelické teologické fakultě a Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy.^[12]

7.1.2 Názory odborníků

Profesor Pavel Říčan vidí šikanu jako syndrom onemocnění vztahů. Výraz šikana je patrně francouzského původu (*chicane*) – znamená zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování, byrokratické lpění na liteře předpisů, například vůči podřízeným nebo vůči občanům ze strany úředníků.^[13]

Pojem šikana je ve slovníku vysvětlen takto:

těž „šikanovat“: pronásledovat, záměrně zbytečně obtěžovat, nespravedlivě obviňovat, trestat, kárat, šikanovat podřízené, byrokratické šikanování, šikanování mladších vojáků staršími.

^[12] www.wikipedia.cz

^[13] ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. 95 s. ISBN 80-7178-049-9.

Pavel Říčan ve své knize *Agresivita a šikana mezi dětmi* k tématu uvádí: Slovem šikana se obvykle myslí opakované ubližování. Trýzněná osoba trpí často celé měsíce, nebo dokonce celá léta. Když však jde o zvlášť kruté ublížení, označíme za šikanu i jednotlivou událost, která se zatím neopakovala. Dále pak poznamenává: Zásadně mluvíme o šikaně pouze tehdy, když je oběť z nějakého důvodu bezbranná, buď pro svou fyzickou slabost či neobratnost, pro svou izolovanost v kolektivu, pro své psychické zvláštnosti nebo proto, že agresori útočí ve skupině. Jde tedy o asymetrickou agresi. Bráníme se tomu, abychom pojem šikany příliš rozšiřovali, abychom do něj zahrnovali všechno zlé a nepříjemné, čím si děti navzájem ubližují. Například rvačku mezi dvěma chlapci nepovažujeme za šikanu, i když jeden z nich je podstatně slabší a je předem jasné, že bude bit. Někdy je těžké odlišit šikanu od podobných jevů, například od terorizování celé třídy rvačskou bandou, od vymáhání peněz („Dej, nebo budeš bit!“), od rasového násilí (které může, ale nemusí mít formu šikany), od vulgárních kanadských žertů apod. ^[13]

Profesor Michal Kolář ve své knize *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc* říká:

Šikana představuje závažný společenský problém ve školství, v armádě a ve vězeňství (všude kde je větší kolektiv). V praxi stále přetrvává nešvar, že kompetentní osoby mají tendenci při setkání se šikanou "zavírat oči", popírat její existenci a díky svému vlivu, zlehčovat "provalené" případy a chovat se "jakoby nic". Když byla v Praze v září 1994 zřizována Linka bezpečí, určená pro děti v krizi, předpokládali odborníci asi 6 až 8 tisíc telefonátů měsíčně. Ve skutečnosti jich je kolem 25 tisíc a šikana je druhou nejčastější příčinou zavolání na Linku důvěry, hned po citových problémech.

O šikaně mluvíme, jsou-li dítěti, jedincem nebo skupinou, říkány ošklivé či nepříjemné věci, je podrobena fyzickému násilí, je mu vyhrožováno, je uzavíráno v místnostech a podobně. Tyto incidenty se mohou opakovat a je pro dítě těžké se jim bránit. Jednotlivci či skupině, která šikanuje, se říká agresori. Zpravidla jsou agresori nadprůměrně fyzicky zdatní, silní a obratní. Typická je pro ně touha dominovat, ovládat druhé a bezohledně se prosazovat. Ve společnosti přebývá dojem, který by se měl odstranit, že typický agresor si šikanou "kompenzuje mindrák". Takových agresorů je ale nejvýše pětina. Šikany se většinou dopouštějí sebejistí, neúzkostní jedinci. ^[3]

^[13] ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. 95 s. ISBN 80-7178-049-9.

Podle Michala Koláře existují v šikanování tři typy agresorů:

- První z nich je primitivní, brutální, (grázlík), který druhé zastrašuje. I jeho rodiče jsou spíš lidé s násilnými sklony.
- Druhý typ je velmi slušný, zvýšeně úzkostný, někdy i se sadistickými tendencemi v sexuálním smyslu. Na první pohled nic nenavědčuje tomu, že by nebyl v pořádku. Oběť trápí většinou někde stranou, třeba na záchodě, aby ho druzí neviděli.
- Třetím typem je žák oblíbený, vlivný, s dobrým prospěchem, s výborným sociálním chováním. Umí si získat kantory, je zábavný, rád pořádá "představení" s obětí a občas k tomu má i "své" lidi. V jeho rodině není na první pohled znát zřejmá patologie, rodiče ho mají rádi, "pouze" jsou hodně zaměřeni materiálně a konzumně.

Obětí šikany se může stát kdokoli. Většina je nějak odlišná od ostatních. Nejčastější důvody jsou: tělesná slabost, vzhledová vada, původ ze sociálně slabé rodiny, nebo naopak nějaká přednost (přemýšlivost), dobrý vztah k učiteli. Oběť je většinou tichá, citlivá, bez kamarádů, raději se podřídí, má záporný postoj k násilí, je neschopná se sama bránit.

Přímé znaky šikany, které se dějí i za přítomnosti učitele:

posměch, poznámky na adresu oběti, přezdívká, ponižování, hrubé žerty, nadávky, kritika, hrubé výtky a příkazy podávané nepřátelským tónem, honění, strkání, bití (které není opláceno) a rvačky, kdy jeden z účastníků je znatelně silnější.

Nepřímé známky šikany, podle kterých lze usuzovat, že je dítě šikanováno: osamocení dítěte, žádní kamarádi, při volení do družstev je vybíráno jako poslední, o přestávkách je raději v blízkosti učitele, má-li dítě promluvit před třídou je nejisté, působí smutně, depresivně, stísněně, zhoršení prospěchu, jeho věci nebo oděv jsou rozházeny, poškozeny, má modřiny, bolesti které nedovede vysvětlit, nechce jít do školy, dítě je nečekaně agresivní, žádá o peníze s nevěrohodnými důvody nebo často hlásí ztrátu osobních věcí. Ačkoliv si studenti raději věci řeší sami a považují žalování za sociální nezralost, konfrontace s učitelem je ve většině případů nezbytná. ^[3]

^[3]KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-123-1

Hlavní zásady postupu učitele jsou:

- * Chránit a neprozradit zdroj informací.
- * Prozradit co nejméně o tom, co nám už je, a hlavně co nám dosud není známo, nebo to nemůžeme dokázat.
- * Vyslechnout obě strany odděleně a později jejich výpovědi porovnat.
- * Výpovědi zaznamenat.

Pomoc obětem a rodičům by měl podat pedagog nebo lépe psycholog

Dětem je doporučováno při dalším problému:

- * útěk spojený s křikem
- * reakce na posměšné narážky přejít mlčením nebo asertivním „ máš pravdu“
- * energické odseknutí
- * neútočný a neprovokativní slovní projev, zvláště ohrazení se proti slovnímu napadení
- * získání pomoci od lidí, kteří jsou nablízku
- * ignorování a pokus o navázání přátelského kontaktu
- * obranný postoj bez nepřátelství
- * protiútok bez ohledu na přesilu

Potrestání agresora - dvě zásadní pravidla. Záležitost má být trestem vyřízena co nejrychleji. Odsuzujeme čin, nikoli dítě. Snažme se na něm najít něco pozitivního.

Učitel má možnost vybrat si jednu z těchto sankcí:

- * tělesný trest (na našich školách jsou tělesné tresty zakázány)
- * zdržení žáka ve škole po vyučování*vyžadování náhrady za poškozený předmět* oznámení prohřešku rodičům* odvedení žáka k rodičům s žádostí, aby uplatnili výchovný vliv a vzali dítě na zbytek dne do své péče *oficiální stížnost řediteli
- * oznámení prohřešku osobě, na němž dítěti záleží*oznámení prohřešku na schůzi rodičů
- * vyloučení žáka z akce, na kterou se těší*umístění žáka na čas do jiné třídy nižšího ročníku
- * umístění žáka o přestávkách do blízkosti pedagoga* důtka, nebo snížení známky z chování
- * umístění žáka do jiné školy *oznámení prohřešku na policii*vyloučení ze školy * nařízení ochranné výchovy* umístění žáka v diagnostickém ústavu* umístění žáka v dětském domově

^[3]KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-123-1

8. Výzkum

8.1.1 Cíl

Cílem mého výzkumu prostřednictvím dotazníku, je zjistit problematiku šikany a kyberšikany na základní škole. Chtěla jsem zjistit, zda jsou děti ve škole, třídě spokojeni či jestli se objevily nějaké problémy právě spojené se šikanou či kyberšikanou, zda jsou ve škole, třídě informováni o této problematice, zda se setkaly se šikanou nebo kyberšikanou, nebo jejími náznaky a zda se mohou obrátit na někoho ze školy s prosbou o pomoc.

Dále jsem chtěla zjistit postoj rodičů, a proto jsem dala dotazník rodičům na rodičovské schůzce, aby se i oni vyjádřili, jak jsou spokojeni se školou, jaká je informovanost školy, angažovanost školy při prošlých situacích, které mohou ve škole nastat, jaká je celková spolupráce mezi školou a rodiči.

8.1.2 Hypotézy

Hypotéza 1.

„Domnívám se, že na škole, která má menší kapacitu žáků, šikana a kyberšikana nebude mít velký prostor pro to, aby přerůstala v ty nejzávažnější problémy.“

Hypotéza 2.

„Domnívám se, že pokud děti mají nějaký problém se šikanou, kyberšikanou pak nejčastěji hledají pomoc u svých rodičů.“

Hypotéza 3.

„Cítím, že ve škole je dobrá a přátelská atmosféra a tak si myslím, že i rodiče budou s celkovým přístupem školy spokojeni.“

8.1.3 Vzorek výzkumu

Cílovou skupinou pro tento výzkum byly děti z druhého stupně základní školy ze tříd 6, 7, 8 a 9 třídy. Údaje jsem zjišťovala prostřednictvím odpovědí dětí, které dotazník vypracovaly anonymně. Vzorek respondentů činil 74 dětí. Podařilo se mi získat 49 vyplněných dotazníků.

Další cílovou skupinou byli rodiče dětí. Údaje jsem získala od rodičů, kteří byli přítomni na rodičovských schůzkách. Podařilo se mi od nich získat 47 vyplněných dotazníků.

8.1.4 Metody výzkumu

Jako metodu výzkumu jsem zvolila dotazník, který jsem předložila dětem ve škole a zároveň i jejich rodičům na rodičovských schůzkách. Cílem výzkumu prostřednictvím dotazníku bylo získat informace od dětí a od jejich rodičů. Dále to byly rozhovory a pozorování.

Dotazník pro děti na téma šikana obsahoval celkem 22 otázek

- 13x dichotomická uzavřená otázka
- 3x výčtová uzavřená otázka
- 3x otevřená otázka
- 3x polouzavřená výběrová otázka

Dotazník pro děti na téma kyberšikana obsahoval celkem 16 otázek

- 1x otevřená otázka
- 15x výběrová otázka

Dotazník pro rodiče obsahoval celkem 10 otázek

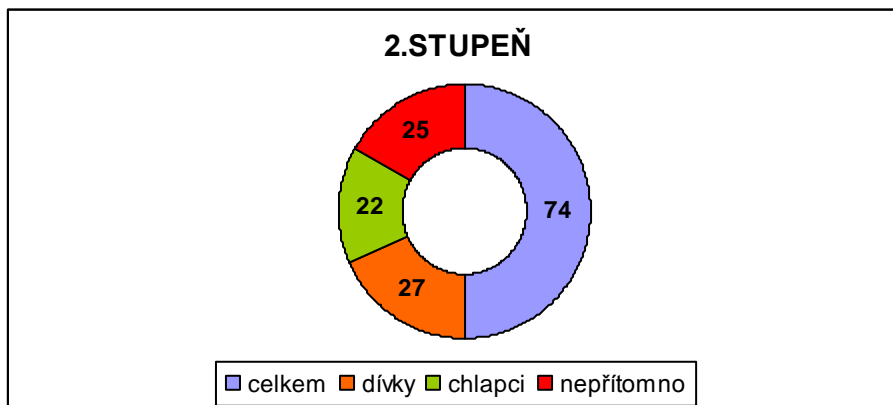
- 1x otevřená otázka
- 6x výčtová uzavřená otázka
- 2x polouzavřená výběrová otázka
- 1x dichotomická uzavřená otázka

Respondenti vyplňovali dotazníky přímo ve škole. Dotazníky zadala ve škole dětem i rodičům výchovná poradkyně.

Podle toho jak jsem získávala vyplněné dotazníky, jsem je postupně zadávala do tabulek v programu Microsoft Excel. Následně jsem z tabulek zpracovávala jednotlivé grafy, pomocí kterých uvádím výsledky výzkumu.

Dotazníky jsou uvedeny v přílohách.

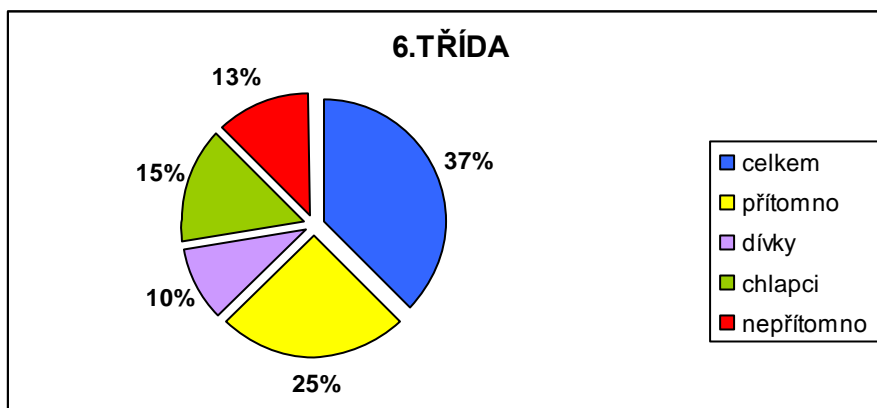
8.1.5 Vyhodnocení dotazníku 1

Graf číslo 1

Žáci 2. stupně

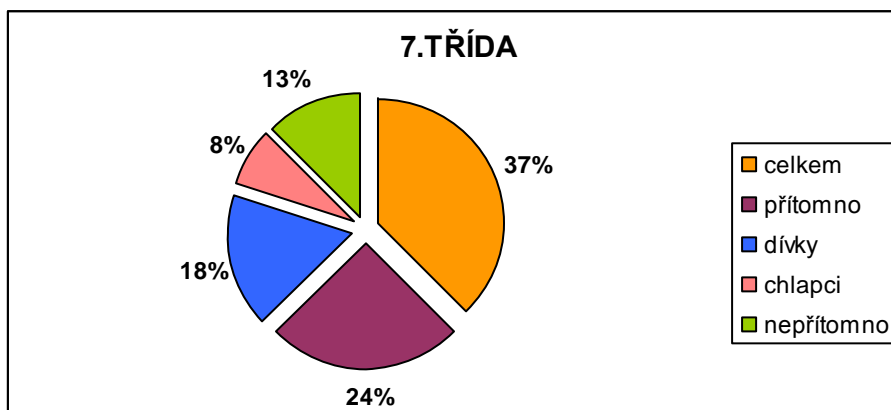
Dotazník byl dán žákům 2. stupně základní školy, kterých je celkem 74. Dotazník vyplnilo 49 z nich, 25 žáků bylo nepřítomno. Ze 49 žáků, kteří dotazník vyplnili, bylo 27 chlapců a 22 děvčat. Dotazník vyplňovali anonymně v neomezeném čase.

Graf číslo 2

Obsazení 6. třídy při vyplňování dotazníku

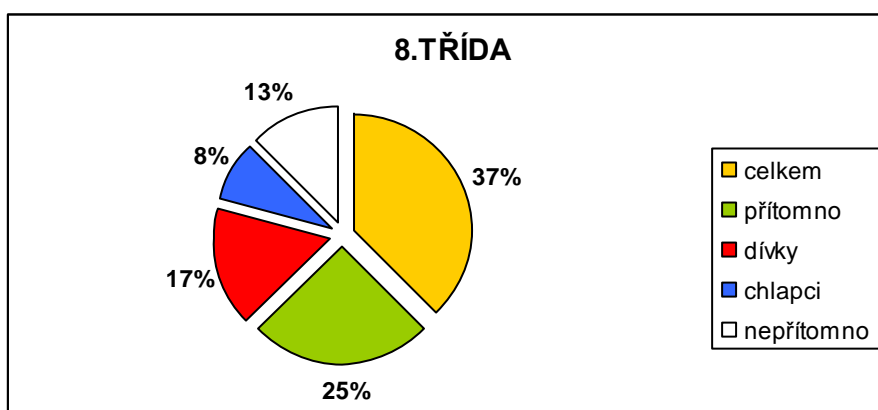
Ve třídě je celkem 15 dětí, z toho bylo 5 dětí nepřítomno. Z 10 dotazovaných bylo 4 děvčata a 6 chlapců.

Graf číslo 3

Obsazení 7. třídy při vyplňování dotazníku

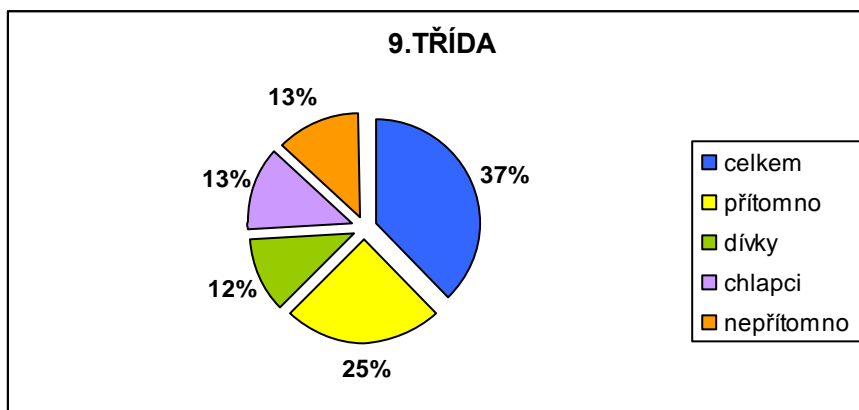
Ve třídě je celkem 15 dětí, z toho bylo 5 dětí nepřítomno. Z 10 dotazovaných bylo 7 děvčat a 3 chlapci.

Graf číslo 4

Obsazení 8. třídy při vyplňování dotazníku

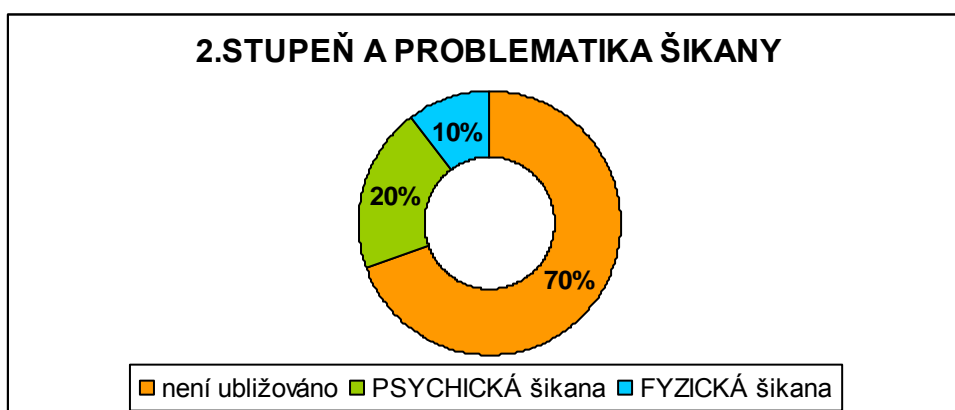
Ve třídě je celkem 18 dětí, z toho bylo 6 dětí nepřítomno. Z 12 dotazovaných bylo 8 děvčat a 4 chlapci.

Graf číslo 5

Obsazení 9. třídy při vyplňování dotazníku

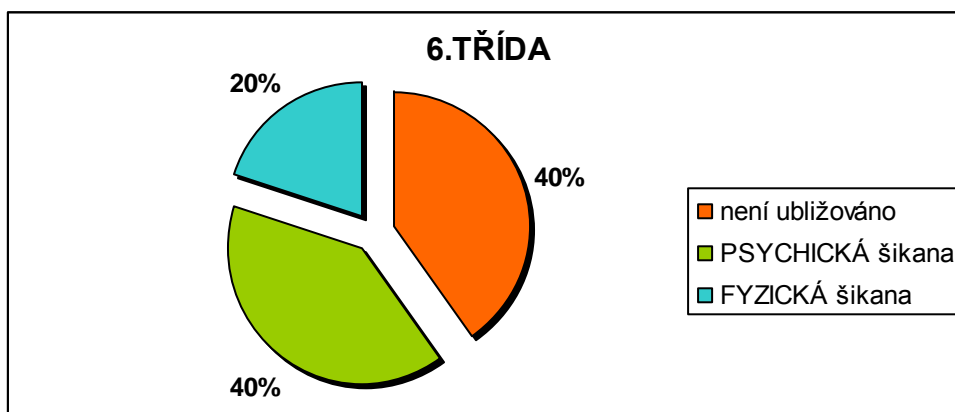
Ve třídě je celkem 26 dětí, z toho bylo 9 dětí nepřítomno. Ze 17 dotazovaných bylo 8 děvčat a 9 chlapců.

Graf číslo 6

Žáci 2. stupně a problematika šikany

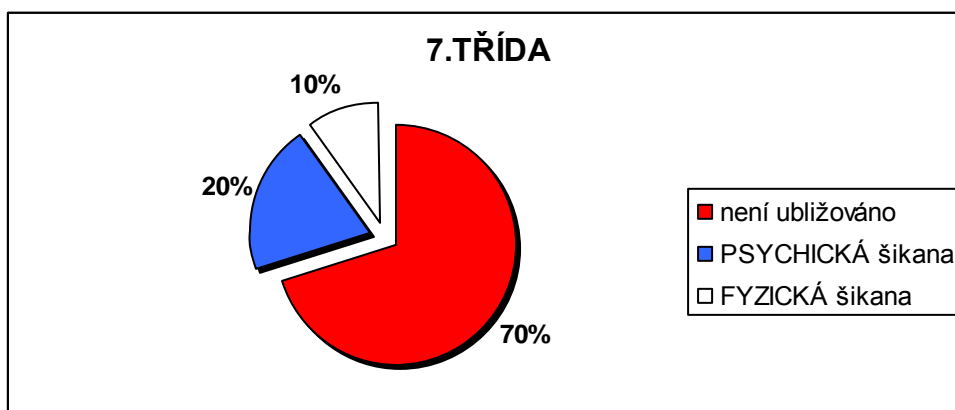
Tento graf shrnuje situaci problému šikany na 2. stupni. Z celkových 49 dotazovaných dětí není ubližováno vůbec, nejsou zde žádné známky šikany u 70 % dětí. U 20 % dětí se objevuje psychická šikana na základě nadávek, ponižování, posměchu, pomluv, kritiky. Tato šikana se objevuje téměř každý den. Objevuje se hlavně u dívek, což je v tomto věku běžné, ale nemělo by to překročit hranice, i když je to období prepuberty a puberty. A u 10 % se objevuje fyzická šikana v podobě bití, fackování, kopání, fyzického nátlaku, rány pěstí. Tato šikana se objevuje téměř každý týden. Jsem velmi ráda, že se fyzická šikana objevuje v tak malém množství. Velmi mě to potěšilo. Ale myslím, že je velmi důležité tyto případy včas podchytit.

Graf číslo 7

Graf představuje postoj k šikaně v 6. třídě

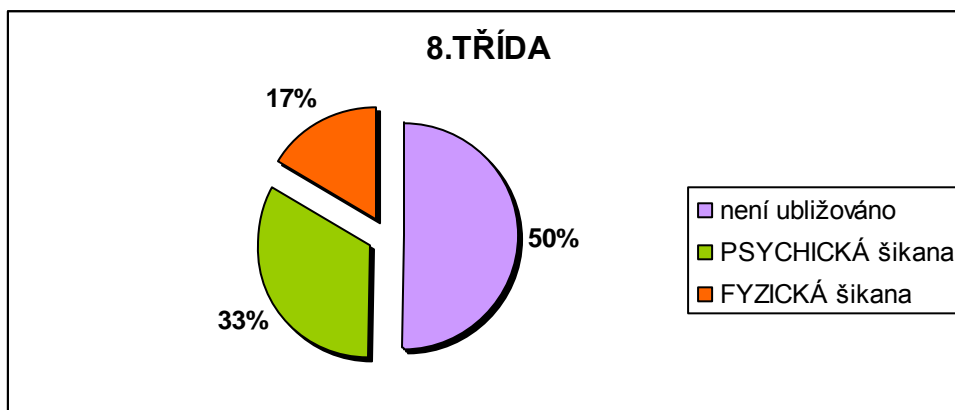
V této třídě je málo dětí, takže u 40 % dětí ze třídy se šikana neobjevuje, nejsou tu žádné známky šikany, děti jí na sobě nepociťují, není jim nijak ubližováno. Ale u zbylé části se objevuje u 40 % psychická šikana a u 20 % fyzická. Možná je důvod ten, že děti přestoupily na 2. stupeň a myslí si, že teď patří do té skupiny „velkých, dospělých“, že se chtějí vyrovnat a přiblížit těmto dětem. K tomuto pocitu může například docházet hlavně na hodinách tělesné výchovy, kdy jsou děti na 2. stupni spojeny do 2 tříd.

Graf číslo 8

Graf představuje postoj k šikaně v 7. třídě

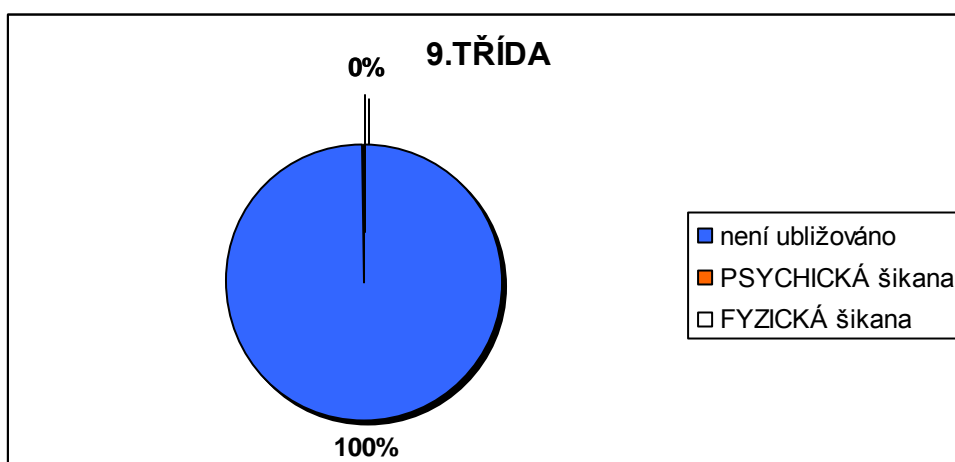
Situace v 7. třídě je relativně skoro v pořádku. Fyzická šikana se objevuje v malém počtu 10 %, což je dobře. U 70 % dětí se šikana neobjevuje vůbec a u 20 % dětí jen v podobě psychické, opět v podobě hlavně nadávek, pomluv, ponižování.

Graf číslo 9

Graf představuje postoj k šikaně v 8. třídě

Situace v 8. třídě se dělí na polovinu. A to, 50 % dětí není ubližováno a neobjevuje se zde šikana. Fyzická šikana se objevuje v 17 % a dále psychická šikana u 33 % dětí. Opět je to hodně ze strany dívek. Ale možná bych to opět přisuzovala tomu, že děti z 9. třídy jsou pro ně vzorem, že se jim chtějí vyrovnat a že už také myslí na to, že budou další rok na jejich postu. Takže se chtějí vytáhnout. V tomto věku už se také bohužel objevují party, které experimentují s alkoholem, kouřením, omamnými látkami...

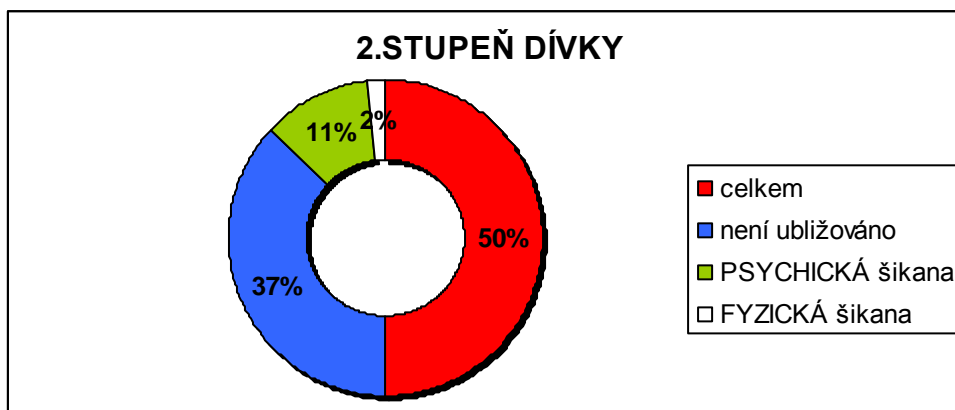
Graf číslo 10

Graf představuje postoj k šikaně v 9. třídě

Situace v 9. třídě. Myslím si, že tady je to celkem jasné. V tomto období už se děti soustředí na další budoucí vzdělání a výběr školy s tím spojené, mají své zájmy, koníčky... V této třídě se šikana neobjevuje vůbec. Což je velmi pozitivní výsledek. Děti jsou, jak už jsem řekla, jednou nohou někde jinde.

Jen bych v tomto případě upozornila na fakt, který se také objevuje a to šikanování učitelů.

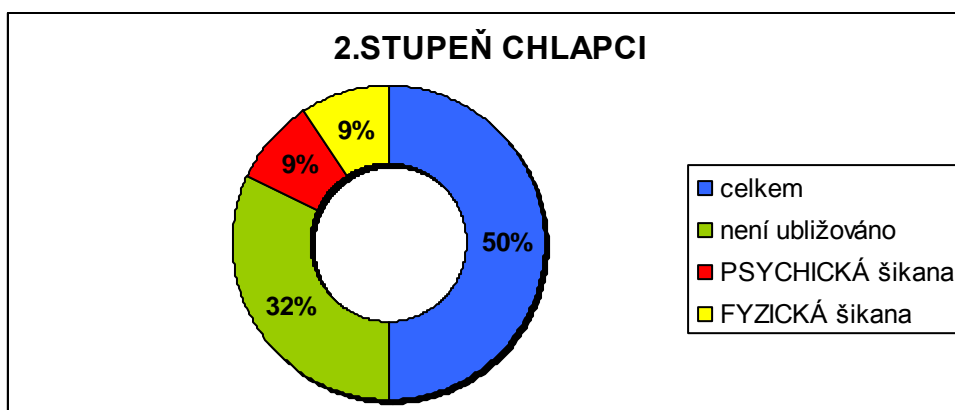
Většinou se tak právě děje na středních školách, či učilištích, právě většinou ve třídách, které jsou nové, právě od nově příchozích žáků.

Graf číslo 11

Graf představuje zhodnocení situace mezi dívkami na 2. stupni

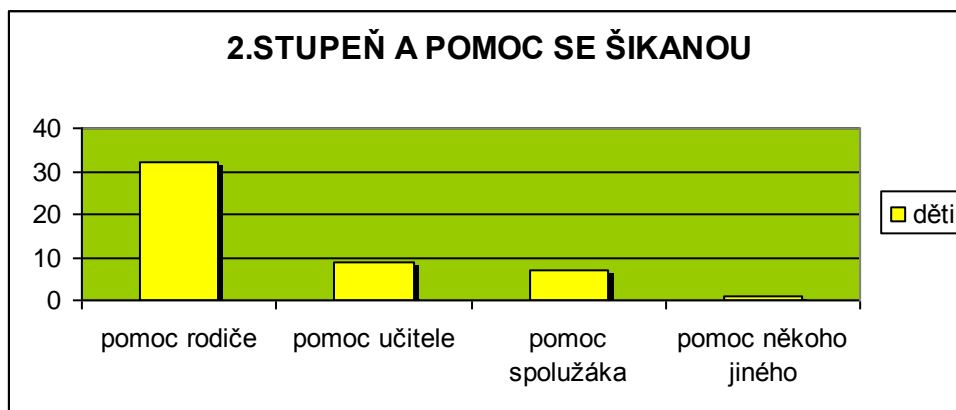
Shrnutí situace dívek na 2. stupni z pohledu šikany. Z celkových 49 dětí, které dotazník vyplnily, bylo 27 dívek. Fyzická šikana se objevuje pouze ve 2 % a u 11 % se objevuje psychická šikana a to hlavně u dívek v 6. a 8. třídě U 37 % dívek se šikana neobjevuje vůbec.

Graf číslo 12

Graf představuje zhodnocení situace mezi chlapci na 2. stupni

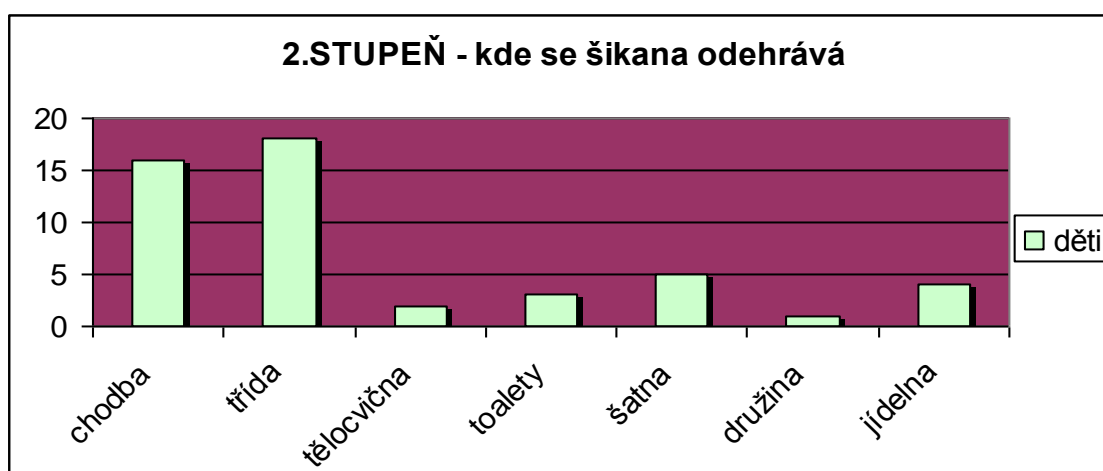
Shrnutí situace chlapců na 2. stupni z pohledu šikany. Z celkových 49 dětí, které dotazník vyplnily, bylo 22 chlapců. 32 % chlapců není ubližováno vůbec a jsou to hlavně chlapci z 8. a 9. třídy. U 9 % chlapců se objevuje psychická šikana a fyzická šikana u 9 % chlapců.

Graf číslo 13

Otázka „Kdo si myslíš, že by ti nejvíce mohl pomoci a jak“?

Na tuto otázku odpověděly všechny děti včetně těch, kterým není ubližováno, a nepocítují na sobě nějaké náznaky šikany. V 32 případech (66 %) odpověděly děti, že by se obrátily na své rodiče. Což si myslím, že je naprosto logické, mají k nim nejbližší, nejlépe s nimi se jim o tom bude chtít otevřeně mluvit a budou spoléhat na to, že právě oni jim můžou určitě pomoci vyřešit tuto situaci. Dále se děti s malým rozdílem shodly na tom, že by se obrátily na svého učitele (18 %) nebo na svého spolužáka (14 %), nejspíš hlavně na toho, ke kterému mají nejbližší. Zbylé nepatrné 2 % dětí by se obrátilo na někoho jiného, mohl by to být například starší sourozenec nebo někdo jiný z rodiny, nejlepší přítel, se kterým do školy třeba nechodí, výchovný poradce nebo psycholog na škole.

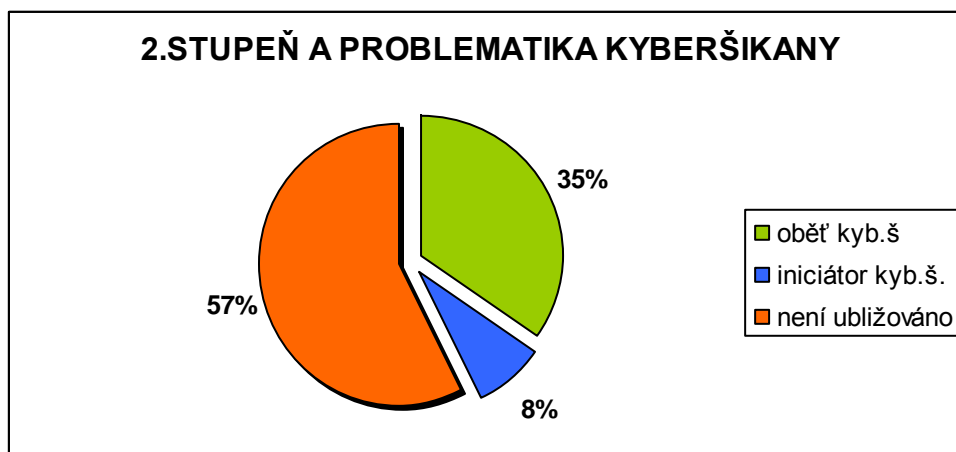
Graf číslo 14

Otázka „Kde se to děje?“

Ve třídě - na chodbě - v šatně - na WC - v jídelně - v družině - cestou do školy nebo ze školy - v tělocvičně - na hřišti...?

Na tuto otázku odpověděly všechny děti včetně těch, kterým není ubližováno, a nepocítují na sobě nějaké náznaky šikany. V 16 případech děti odpověděly, že se šikana odehrává hlavně na chodbě. V 18 případech ve třídě a to hlavně o přestávkách, když není přítomen učitel. To je velmi častý případ. V 5 případech v šatně a ve 4 v jídelně. Dále jsou to toalety a to ve 3 případech, zde se to také nedá moc ohlídat. Tělocvična 2 a družina 1 žák. Místa, kde se šikana nejvíce odehrává, jsou místa riziková a myslím si, že by se na ně měli učitelé ve škole více zaměřit.

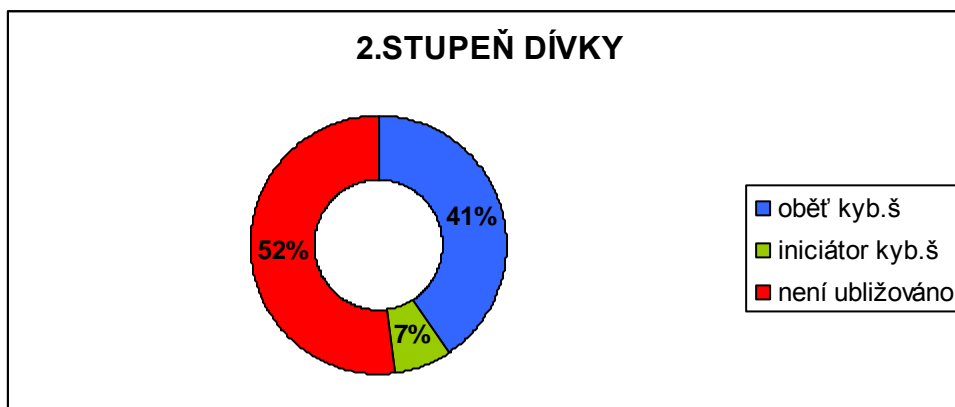
8.1.6 Vyhodnocení dotazníku 2

Graf číslo 15

Žáci 2. stupně a problematika kyberšikany

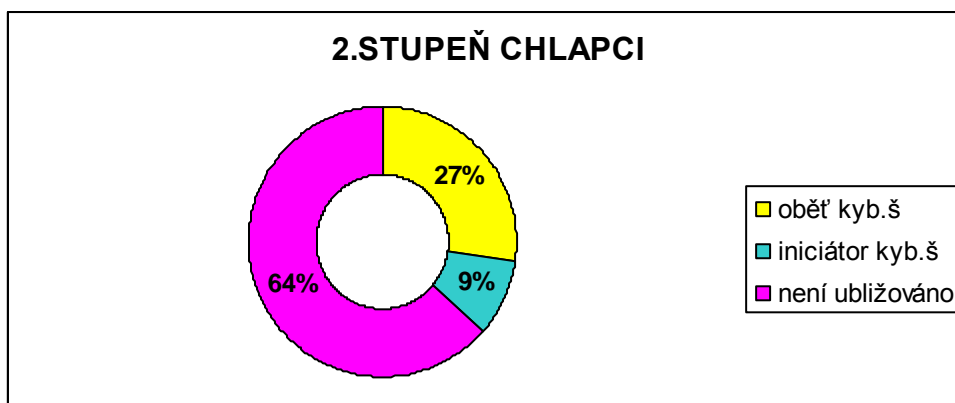
Tento graf shrnuje situaci problému kyberšikany na 2. stupni. Z celkových 49 dotazovaných dětí není ubližováno vůbec, nejsou zde žádné známky kyberšikany u 57 % dětí. U 35 % dětí, je dítě obětí kyberšikany a u 8 % dětí, je dítě iniciátorem kyberšikany.

Graf číslo 16

Graf představuje zhodnocení situace mezi dívkami na 2. stupni

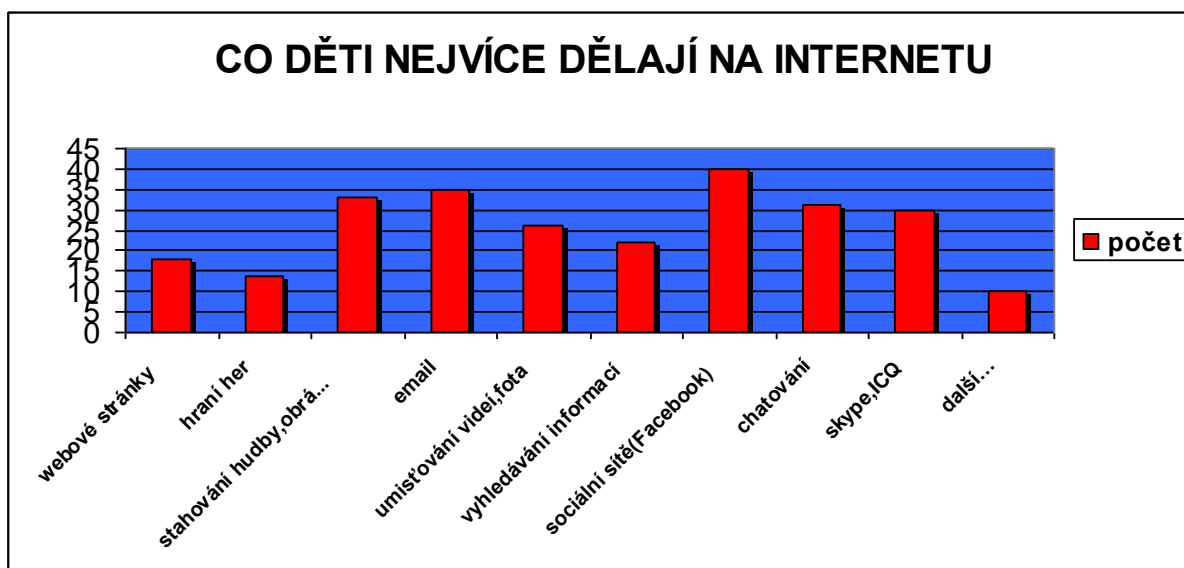
Shrnutí situace dívek na 2. stupni z pohledu kyberšikany. Z celkových 49 dětí, které dotazník vyplnily, bylo 27 dívek. Žádné známky kyberšikany jsou u 52 % dívek. 41 % z dotazovaných dívek jsou bohužel obětí kyberšikany a 7 % dívek je iniciátorem kyberšikany.

Graf číslo 17

Graf představuje zhodnocení situace mezi chlapci na 2. stupni

Shrnutí situace chlapců na 2. stupni z pohledu šikany. Z celkových 49 dětí, které dotazník vyplnily, bylo 22 chlapců. Žádné známky kyberšikany jsou u 64 % chlapců. 27 % z dotazovaných chlapců jsou obětí kyberšikany a 9 % chlapců je iniciátorem kyberšikany.

Graf číslo 18

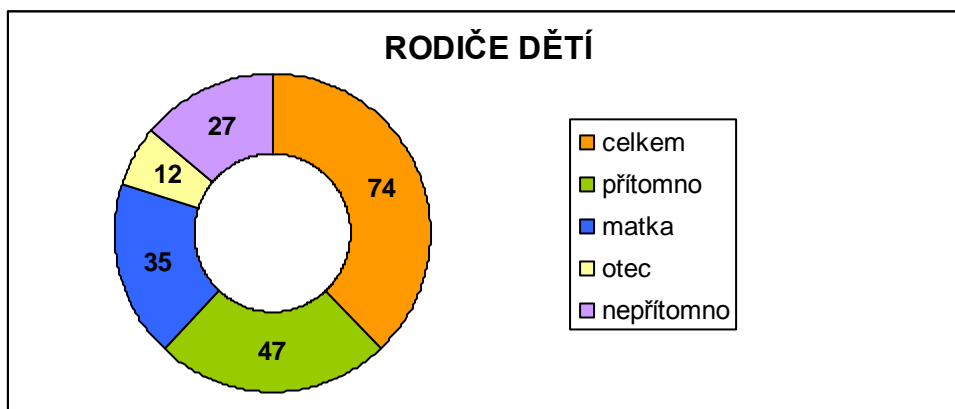
Graf představuje, co děti nejvíce dělají na internetu

Tento graf představuje, co děti nejvíce dělají na internetu, s čímž souvisí právě problematika kyberšikany. Jak jsem bohužel zjistila, nejvíce dětí navštěvuje sociální sítě, ve většině případů byl dodatkem právě Facebook. Což je podle mě hrozbou a varováním. Děti by si měly uvědomit a nejen oni, ale i rodiče a lidé okolo nich, že tato síť a nejen tato, všechny, kde sdělují veškeré podrobné informace o sobě, jsou velkým rizikem. Nikdo z nás neví, kdo se skrývá na druhé straně u počítače. Stejně tak s tím souvisí právě chatování, ICQ, ale i umístění videí, fotek a obrázků. To všechno souvisí s kyberšikanou a s jejím rizikem.

A samozřejmě nemůžu vynechat ani email, který, jak jsem se v dotaznících dozvěděla, hodně dětí zneužívá také k tomu, aby si posílaly obrázky, videa a pak je umísťovaly na síť, nebo si zde domlouvají, komu tzv. na internetu ublíží. Málo dětí email používá ke klasické komunikaci. Dále děti používají hodně internetové stránky na vyhledávání informací, otázkou ale je, jaké ty informace zase jsou.

Závěrem bych to shrnula asi takto, - myslím si, že pokud děti navštěvují internet, hlavní slovo by měli mít v tomto směru rodiče. Myslím si, že rodiče by měli dbát na to, aby děti netrávily mnoho času u internetu, aby měly i jiné záliby než jenom internet. Dále, aby rodiče měli přehled o tom, jaké internetové stránky jejich děti navštěvují a popřípadě co na nich dělají. Bylo by tedy dobré mít počítač na přehledném místě, aby ho rodiče měli na očích. Měli by také vědět, jaké nebezpečí na internetu hrozí a podle toho tak reagovat a děti upozornit. Moderní svět nabízí spousty nástrah, a proto bychom na ně měli myslet a dělat alespoň něco málo proto, abychom kyberšikaně předcházeli.

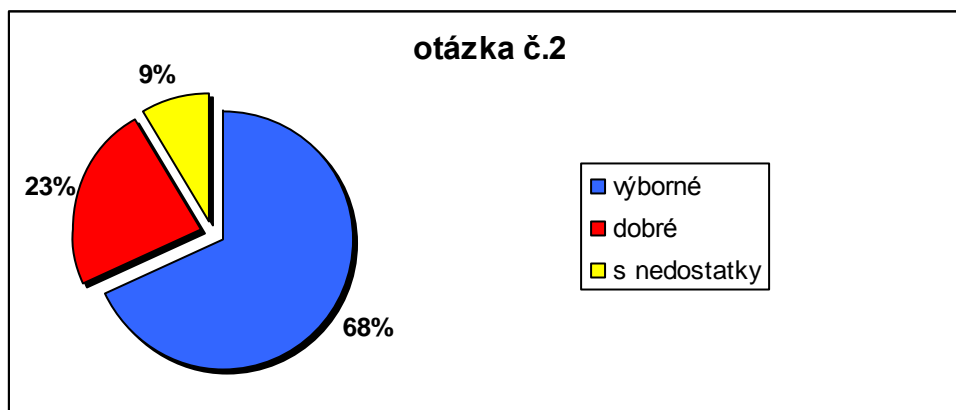
8.1.7 Vyhodnocení dotazníku 3

Graf číslo 19

Kdo z rodičů vyplnil dotazník

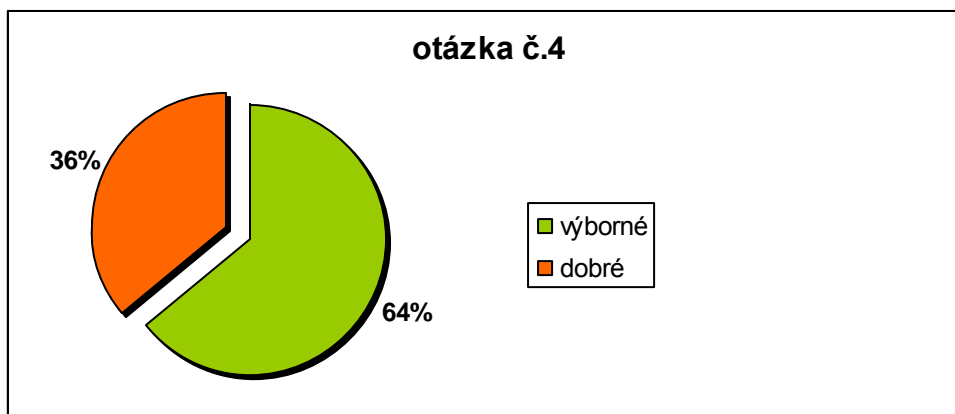
Dotazník byl dán rodičům žáků 2. stupně základní školy, kterých je celkem 74. Dotazník vyplnilo 47 z nich, 27 rodičů bylo nepřítomno. Ze 47 rodičů, kteří dotazník vyplnili, bylo 35 matek a 12 otců. Dotazník vyplňovali anonymně v neomezeném čase během třídních schůzek. Přesvědčila jsem se o tom, že na třídní schůzky chodí ve většině případů maminky.

Graf číslo 20

Jak posuzujete vztah a vstřícnost vyučujících k žákům?

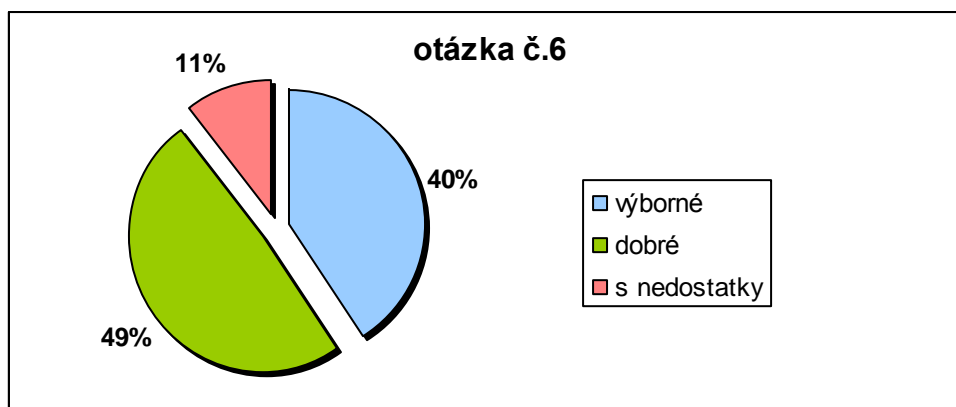
Rodiče odpověděli v 68 %, že jsou vztahy výborné, jsou velmi spokojeni. Učitelé se žákům dostatečně věnují. V 23% dobré, rodiče jsou spokojeni, nemají žádné výtky a v 9% je vztah učitele se žákem s nedostatky, mohou to být například problémoví žáci, kteří nerespektují učitele jako autoritu.

Graf číslo 21

Jak hodnotíte pomoc, kterou nabízí učitelé Vašemu dítěti, když má problémy?

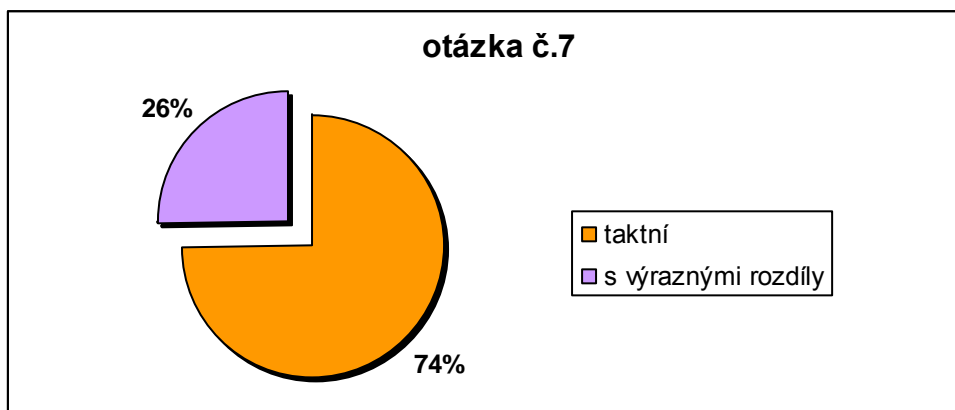
Rodiče odpověděli v 64%, že je pomoc a podporování žáka výborné, jsou velmi spokojeni a v 36 % dobré. Je to velmi pozitivní hlavně pro učitele, mají důvěru v rodičích a rodiče vědí, že jejich dítě je v dobrých rukách, že pokud by se něco dělo, učitel je vždy připraven jakkoli pomoci.

Graf číslo 22

Jaká je dostupnost potřebných informací ve škole?

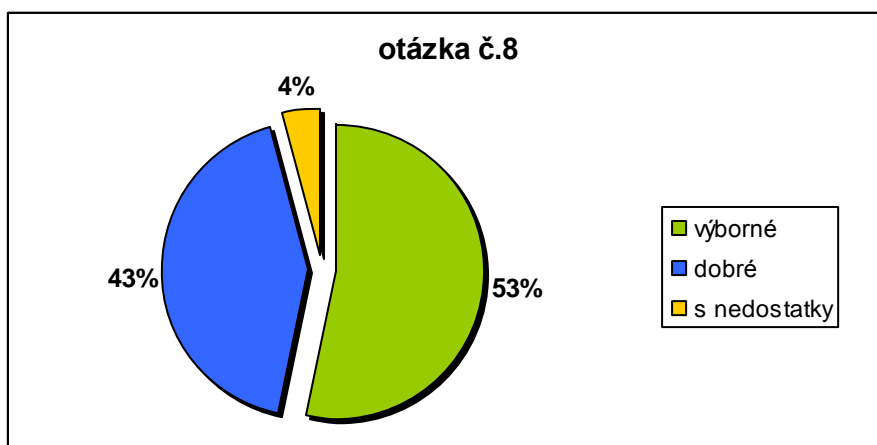
Rodiče odpověděli v 40 %, že informace a jejich dostupnost jsou výborné, pokud se něco potřebují dozvědět, škola jim vyjde vstříc. Děti jsou také informovány, chodí na různé preventivní programy, akce, které mohou děti preventivně ovlivnit. Ve škole mají dostupnost různých letáků, plakátů, informací na nástěnkách. Ve 49 % dobré a 11 % názorů je s nedostatky. V tomto případě by bylo možná dobré promluvit s rodiči, co by si ještě představovali, že jim ve škole chybí.

Graf číslo 23

Jaká je atmosféra při informačních schůzkách?

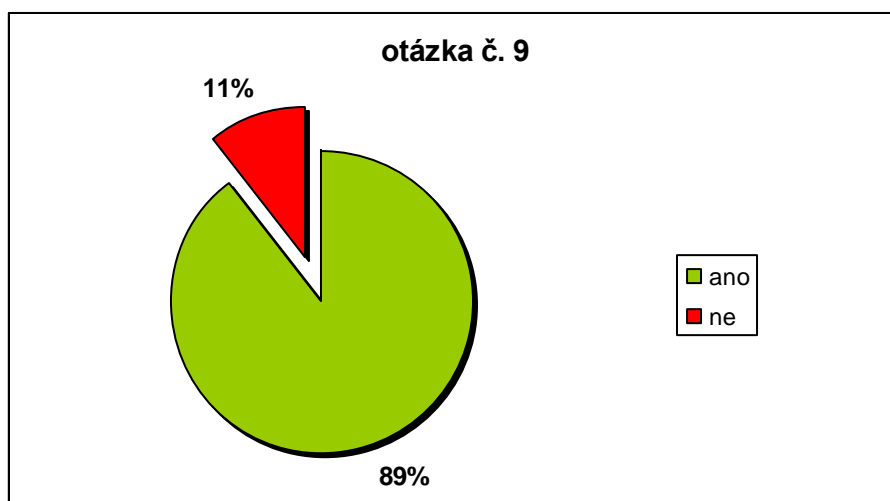
Rodiče odpověděli v 74%, že učitelé jsou na schůzkách taktní, vše s rodiči projdou, vše vysvětlí, komunikace je příjemná a jsou velmi spokojeni. A v 26% s výraznými nedostatky. Což jsem dále nerozebírala.

Graf číslo 24

Jaká je, podle Vašeho názoru, činnost školy celkově? Nabízíte nějaké řešení k změnám vztahu k dětem, rodičům, ke škole?

Rodiče odpověděli v 53 %, že je činnost školy výborná, jsou velmi spokojeni, dítěti nic nechybí, mohou se na učitele ve všech ohledech spolehnout. Jsou spokojeni s informovaností. 43 % dobré a 4 % s nedostatky.

Graf číslo 25

Víte něco o problému šikany a kyberšikany? „ANO“ X „NE“

Rodiče odpověděli v 89 %, že co se týče šikany a kyberšikany, tak o tomto problému něco vědí a 11% neví zřejmě o tomto problému nic, nebo jen velmi málo.

8.1.8 Ověření hypotéz

„Domnívám se, že na škole, která má menší kapacitu žáků, šikana či kyberšikana nebude mít velký prostor pro to, aby přerůstala v ty nejzávažnější problémy.“

U mého sledovaného vzorku pokládám tuto hypotézu za potvrzenou. Z výsledků vyplývá, že 70 % žáků nemá žádné problémy se šikanou. Není jim nijak ubližováno a neobjevují se u nich žádné známky šikany. U 20 % žáků se jedná o psychickou šikanu, která se nepřehoupne do závažnějšího problému jako je fyzická šikana, která je zde v zastoupení 10 %. V případě psychické šikany se jedná hlavně o pomluvy, posměch, kritiku a to hlavně mezi děvčaty, které jsou v tomto věku docela běžné. Ale je velmi důležité, aby se tyto projevy hlídaly. Co se týče kyberšikany tak z výsledků vyplývá, že 57 % žáků nemá žádné problémy s kyberšikanou. 35% žáků se stalo obětí kyberšikany a 8 % žáků bylo dokonce iniciátory kyberšikany.

„Domnívám se, že pokud děti mají nějaký problém se šikanou nebo s kyberšikanou pak nejčastěji hledají pomoc u svých rodičů.“

Tuto hypotézu pokládám také za potvrzenou. 66% dětí odpovědělo, že pokud by měly jakýkoli problém se šikanou, že by se obrátily nejdříve na rodiče. Což je logický krok. K rodičům mají nejbližší, snaží se jim o tom bude mluvit a budou vědět, že rodiče jim s tímto problémem určitě pomůžou.

„Cítím, že ve škole je dobrá a přátelská atmosféra a tak si myslím, že i rodiče budou s celkovým přístupem školy spokojeni.“

Poslední hypotéza se týkala toho, jestli jsou rodiče spokojeni s celkovým chodem školy. Jestli si myslí, že vztah mezi jejich dítětem a pedagogem je vřelý, přátelský, vstřícný a mohou se s čímkoli na pedagoga obrátit a on se jim v každém ohledu bude snažit pomoci. Zda je dobrá informovanost a dostupnost informací ve škole, stejně tak, jestli jsou spokojeni s třídními schůzkami a zda tyto schůzky plní svůj účel.

Tato hypotéza se mi potvrdila. V průměru ze všech otázek, které byly rodičům položeny, 72% rodičů odpovědělo kladně s tím, že souhlasí, že činnost školy je výborná, jsou se vším spokojeni, jak s přístupem pedagogů k jejich dětem, tak i s informovaností a pomocí školy.

9. Kde a jak získat pomoc

9.1.1 Na koho se mám obrátit

Pokud se ve třídě necítíš dobře, myslíš si, že vztahy ve třídě jsou problematické – to znamená, že někdo někomu nebo tobě ubližuje (opakovaně, často, různými způsoby), bylo by dobré si o tom promluvit s lidmi, kteří situaci ve třídě mohou přímo ovlivnit.

Zkus jít za třídním učitelem, výchovným poradcem, ředitelem školy nebo jiným učitelem, ke kterému máš důvěru. Pověz o tom svým rodičům – pokud si nejsi jistý, můžeš se svými rodiči napsat do naší poradny a pak se rozhodnout, jak jednat dál.

Kde dál hledat pomoc: nejlepší je ta pomoc, která je nejbližší a může být nejrychlejší. Zkuste se s rodiči obrátit na pedagogicko – psychologickou poradnu, středisko výchovné péče nebo jakéhokoli psychologa v místě bydliště. V případě, že máte pocit, že Vám nikdo nepomáhá, oslovte školské odbory orgánů místní samosprávy nebo Českou školní inspekci.

Příklady kontaktů:

Poradna webu Minimalizace šikany

Další domácí webové stránky s tematikou šikany:

Sdružení Linka bezpečí 116 111

Linka bezpečí Amnesty International ČR

Společenství proti šikaně

Internet poradna, www.internetporadna.cz

Krizová linka pro učitele: 286881059

9.1.2 Specializované instituce

V resortu školství – IPPP, pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, speciálně pedagogická centra...

V resortu zdravotnictví – pediatři, odborní lékaři, dětské psychologové, psychiatři, terapeuti...

V resortu sociální péče- oddělení péče o rodinu s dětmi, oddělení prevence...

ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo poskytnout čtenáři ucelený přehled o problematice šikany a kyberšikany a dále také zhodnotit situaci na jedné základní škole prostřednictvím výzkumu.

Byla bych velmi ráda, aby tyto informace posloužily jako přehled o tom, co šikana nebo kyberšikana je, s čím vším se můžete ve spojitosti se šikanou či kyberšikanou setkat, kde můžete najít pomoc. Všechny tyto shrnující informace v přehledu najdeme v teoretické části. V praktické části jsem představila odborníky, kteří se touto problematikou zabývají. Zároveň si zde také můžete přečíst příběhy dětí, které šikanou nebo i kyberšikanou prošly, nebo práce dětí, které si na tuto problematiku udělaly nějaký svůj názor. Chtěla bych zmínit, že do příloh jsem zařadila důležité články, rozhovory, diskuze a obrázky, které jsem ve spojitosti s touto problematikou našla.

Důležité informace a představy vám také mohou poskytnout výsledky mého výzkumu, který jsem prováděla s dětmi a s jejich rodiči na základní škole.

Výzkum jsem prováděla formou písemného dotazování, zkoumaný vzorek zahrnoval celkem 49 dětí na běžné základní škole a 47 rodičů, kteří se zúčastnili třídních schůzek.

Na počátku výzkumu jsem si stanovila tři hypotézy týkající se situace na škole a problematiky šikany a kyberšikany s ní spojené. Chtěla jsem znát situaci šikany a kyberšikany ve škole, jestli zde šikana či kyberšikana propukla nebo ne. Dále jsem zjišťovala, na koho se děti obrátí, pokud se s touto problematikou setkají. A poslední hypotéza byla směřována na rodiče a chtěla jsem si ověřit, zda jsou rodiče s celkovým chodem školy spokojeni. Všechny tři hypotézy se mi potvrdily.

Z dotazovaných dětí 70% z nich nemá žádný problém se šikanou, není jim nijak ubližováno a neobjevují se u nich žádné náznaky a problémy se šikanou. Což je velmi pozitivní výsledek, ale samozřejmě na každé základní škole je situace určitě jiná. A problém s kyberšikanou nemá 57 % žáků, což už značí menší rozdíl a to hlavně díky tomu, co vše nabízí moderní svět a hlavně moderní technologie, s ním spojené.

Z další hypotézy hodnotím, že děti, pokud budou mít jakýkoli problém, se obrací v první řadě na své rodiče. To jsem si také výzkumem potvrdila, protože výsledek byl, že 66 % dětí se obrací na své rodiče nejdříve.

Poslední hypotézu, týkající se spokojenosti rodičů s celkovým chodem školy, jsem si také ověřila potvrzením. Celkem 72% rodičů je se školou spokojena.

SUMMARY

The aim of this work was to give readers a comprehensive overview of the issues of bullying and cyberbullying, and also to assess the situation at one elementary school through the research. I would be pleased if this information gives us an overview of bullying and cyberbullying, what can be connected with bullying and cyberbullying, where we can find help. All these summarizing information are mentioned in the theoretical part.

In the practical part, I introduced the experts dealing with this issue. On the next pages, you can read stories of children who have experience with bullying and cyberbullying, or children's essays with bullying topic. I would also mention that the annexes include the relevant articles, interviews, discussion and the pictures that I found in connection with this problem.

Important information and ideas can be given by the results of my research that I conducted with the children at the primary school and their parents.

The research was done through written questionnaire that was answered by 49 children of the elementary school and 47 parents who attended the class meeting.

At the beginning of the research I have identified three hypotheses concerning the situation and the problems of school bullying and cyberbullying associated with it. I wanted to know the situation of bullying and cyberbullying at school, if there is bullying or cyberbullying or not. Furthermore, I examined who will children ask for help when they are confronted with this issue. The last hypothesis has been directed at parents and it wanted to clarify whether parents are satisfied with the overall operation of the school. All three hypotheses were confirmed.

70% of surveyed children have no problems with bullying, they are not hurt and they have not any sign of problems of bullying. This is a very positive result but of course the situation at every elementary school is completely different. 57% of pupils have no problems with cyberbullying, which means smaller difference, mainly because of the offers of today's modern world and the most modern technology with which it is connected.

Further, I evaluate the hypothesis that children, if they have some problem, ask primarily their parents. It confirmed the research because the result was that 66% of children ask their parents at first.

The last hypothesis, regarding parental satisfaction with the overall operation of the schools, I have also proved. 72% of parents are satisfied with the school.

LITERATURA

ŘÍČAN, Pavel. Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí. Praha: Portál, 1995.

KOLÁŘ, Michal. Bolest šikanování. Praha: Portál, 2001,

BENDL, Stanislav. Prevence a řešení šikany ve škole. Praha: ISV nakladatelství 2003.

KOLÁŘ, Michal. Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc. Praha: Portál, 1997

KOLÁŘ, Michal. Školní šikanování: sborník příspěvků 1. celostátní konference 2004. 1. vyd. Praha: Portál, 2004.

KOLÁŘ, Michal. Specifický program proti šikanování a násilí ve školách a školských zařízeních. Praha: MŠMT ČR, 2003

BEŇO, Pavel. Mobbing je když... Moderní vyučování, 2002, roč. 8., čís. 3., ISSN 1211-6858.

KAZDA, Luděk; TOMEČEK, Alexander. Šikanování v armádě: aktuální pohled na sociálně-psychologické pozadí problému. Československá psychologie, 1996, roč. 40., čís. 2., s. 155–160. Dostupné online. ISSN 0009-062X.

INTERNETOVÉ ODKAZY

V průběhu zpracovávání této práce jsem využila několik internetových odkazů

<http://www.sikana.org> – web Občanského sdružení Společenství proti šikaně (1.12.2010)

<http://cs.wikipedia.cz> (1.12.2010)

<http://www.minimalizacesikany.cz> – Projekt zaměřený na snížení výskytu šikany na českých školách, poradna (1.12.2010)

<http://www.sikana.cz> (1.13.2010)

<http://www.poradenskecentrum.cz/sikana> (1.12.2010)

<http://www.facebook.com> (1.1.2011)

www.proti-sikane.saferinternet.cz (10.12.2010)

ČASOPISY

KOLÁŘ, Michal. Český školní program proti šikanování. Právo a rodina, 2007

KOLÁŘ, Michal. Jak na šikanu. Psychologie dnes, 2006

Metodického pokynu ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, č. j: 28 275/2000-22

Související zákony a vyhlášky

• Trestní zákoník

Šikana podle ustanovené trestního zákona a to jako:

trestný čin omezování osobní svobody (podle § 231)

trestný čin vydírání (podle § 235)

trestný čin útisku (podle § 237)

trestný čin loupeže (podle § 234)

trestný čin ublížení na zdraví (podle § 221)

trestný čin poškozování cizí věci (podle § 257)

trestný čin znásilnění (podle § 241), či pohlavního zneužívání (podle § 242).

• Školský zákon

Školský zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání

• *Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.*

• *Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních aj.*

PŘÍLOHY

1.1.1 Techniky

Popsala bych techniky, se kterými jsem se setkala během zpracovávání této práce a mohu je doporučit.

- Molekuly „Co máme společného“

(Technika funguje jako běžná hra molekuly, nikdo ovšem nevypadává. Účastníci se řadí do skupinek podle toho, co mají společného – podle oblíbené barvy, sportu, atp. Následně se v takto utvořených skupinkách snaží najít alespoň další tři věci, které mají společné. O technice následně diskutujeme)

- Pavučina vztahů

(Všichni sedí v kruhu. Vedoucí někomu z účastníků někomu předá klubko provázku. Kdo má klubíčko ho předá někomu, ke komu má nějaký vztah, komu chce něco vzkázat apod. Každý, ke komu se klubko dostane, se chytí provázku a klubko pošle dál. O vzniklé pavučině je možné dále diskutovat.)

- Vlak důvěry

(Účastníci se rozdělí do malých skupinek. Seřadí se za sebe a všichni zavřou oči, krom toho posledního – to je strojuvůdce, který ostatní řídí. Kdo je první, zvedne ruce, aby měl „nárazníky“ a nebál se, že do něčeho vrazí. Strojvůdce naviguje ostatní po prostoru tak, aby se nesrazil s jiným „vlakem“. Ovšem jen pomocí různých zvuků; nesmí používat slova. O technice se hovoří.)

- Sousoší

(Na začátku se skupina dohodne na jednom tématu /nebo jedno dodá lektor/. Pak vybereme dva dobrovolníky, jeden z nich je sochařem, druhý materiálem. Sochař naaranžuje materiál do nějaké polohy, která odpovídá danému tématu. Následně se k sochaři přidá někdo další a stává se sochařem; původní sochař se stává materiálem. Nový sochař naaranžuje nový materiál do sousoší tak, aby zapadal do celkového schématu. Postupně se takto přidají všichni. Posledního sochaře již nemá kdo postavit do celkového sousoší a tak se připojí sám, dle svého nejlepšího uvážení. Pak se účastníci opět odpojují – tentokrát od prvního, kdo se stal sochou. O technice diskutujeme.)

1.1.2 Návrh informačního letáčku

Strkáním hlavy do písku se svých potíží nezbavíš

Trápíš se kvůli šikaně?

O šikaně mluvíme, jestliže jeden nebo více spolužáků úmyslně, většinou opakovaně ubližuje jiným. Znamená to, že ti někdo komu se nemůžeš ubránit, dělá, co ti je nepříjemné, co tě ponižuje, nebo to prostě bolí. Strká do tebe, nadává ti, schovává ti věci, bije tě, znepříjemňuje ti život i jinak, pomlouvá tě, intrikuje proti tobě, navádí spolužáky, aby s tebou nemluvili a nevšímali si tě.

CHYBA: • Není v tobě, ale často ve špatných vztazích celé třídy...

• Ostatní jsou k tvému trápení lhostejní nebo mají strach se tě zastat, nebo se dokonce zlomyslně na tvém neštěstí přizívají...

PAMATUJ: • Nikdo nemá právo ti ubližovat

• Strach obrátit se o pomoc je častý a pochopitelný, ale často bohužel všechno ještě zhoršuje...

OBRAŤ SE: • Na rodiče, výchovného poradce, učitele, ke kterému máš důvěru a svěř se

• Na odborná pracoviště, zařízení

Šikanování!

Co mohou dělat rodiče?

Co je šikanování?

Za šikanování se považuje, když jeden nebo více spolužáků, většinou opakovaně ubližují druhým. V počátku se to děje nenápadně, prostřednictvím různých legrácek a testíků, případně odmítáním, přehlížením, zesměšňováním, pomlouváním. Nastupuje i fyzické násilí.

Následky šikanování

Šikanování je vážná věc a v řadě případů bývá trestným činem. Utrpení dětí je nepředstavitelné a jeho následky na těle i na duši mohou nést po celý život.

Jak dítě chránit?

Rodičům doporučujeme využít alternativní postup, který reaguje podle toho jak je konkrétní škola připravena šikanování řešit.

Koho kontaktovat?

Obrátit se můžete především na pedagogicky-psychologickou poradnu, která má školu na starost

Kdo poradí, co dělat?

Pomoc online (Internet Helpline)

www.pomoconline.cz

+420 116 111, +420 800 155 155

pomoc@linkabezpeci.cz

Národní centrum bezpečnějšího internetu

www.saferinternet.cz

Poradenská linka pro pedagogy

+420 841 220 220, +420 777 711 439

Úřad na ochranu osobních údajů

www.uoou.cz

+420 234 665 212

posta@uoou.cz

E-Bezpečí

www.e-bezpeci.cz

www.napisnam.cz

info@e-bezpeci.cz

Policie ČR

158

www.policie.cz

1.1.3 Dotazník

Dotazník na Základní škole Petra Strozziho

Za Invalidovnou 579/3

Praha 8

186 00

Informace o škole

Úplný název zřizovatele

Název zřizovatele: Městská část Prahy 8

Název, sídlo

1. Název: Základní škola Petra Strozziho

2. Sídlo: Za Invalidovnou 579/3 Praha 8 186 00

Druh a součásti organizace

1. Součásti organizace: Školní jídelna a Školní družina

Telefony: 284 818 097

Fax: 284 811 094

E-Mail: info@zs-strozziho.cz

WWW: www.zs-strozziho.cz

Ředitelka školy: Mgr. Petra Jehnová

Výchovná poradkyně: Mgr. Olga Vašáková

Dotazník pro žáky 2. stupně Základní školy: ŠIKANA

Instrukce: Zakroužkuj nebo podtrhni odpověď, která je pravdivá. Nepodepisuj se!

Třída:

Jsi: chlapec - děvče

1. Jsi rád (a) v této třídě?

Ano

Ne

Oznámkuj známkou od jedničky do pětky:

1 2 3 4 5

2. Máš ve třídě dobrého kamaráda? (pokud ano jak dlouho)

Ano

Ne

3. Jaké bylo tvoje poslední vysvědčení?

- jedničky a dvojky, případné samé jedničky;

- několik trojek;

- několik čtyřek;

- jedna i více pětetek.

4. Patříš ve vaší třídě do nějaké party?(pokud ano kolik má členů)

Ano

Ne

5. Jakou známku jsi dostal (a) na vysvědčení z chování?

- jedničku

- dvojku

- trojku

6. Byl (a) jsi svědkem toho, že je ubližováno tvému spolužákovi jinými spolužáky ze školy?

Ano

Ne

7. Ubližoval nebo ubližuje někdo ze třídy tobě?

Ano

Ne

8. Jak ti ubližují? (Stačí, když zaškrtněš, co se ti stalo, ale můžeš to popsat i vlastními slovy.)

Ignorování – posměch – pomluvy – ponižování – nadávky – bití – fackování – kopání – rány pěstí

Jinak – jak?

9. Zamysli se a napiš, jak často ti bylo ubližováno:

- Téměř každý den

- Téměř každý týden

- Asi jednou do měsíce

10. Kde se to děje?

Ve třídě - na chodbě - v šatně - na WC - v jídelně - v družině - cestou do školy nebo ze školy - v tělocvičně - na hřišti

Pokud jinde, tak kde?

11. Ten, kdo ti ubližuje, je chlapec, nebo dívka?

Dívka

Chlapec

Kolik je těch, kteří ti ubližují?

1 : 1

2 : 2

3 : 3

Více než 3 : Více než 3

12. Řekl (a) jsi o tom někomu?

Ano

Ne

13. Pomohl ti ten, komu jsi to řekl (a)?

Ano

Ne

14. Myslíš si, že je dobrý nápad požádat o pomoc učitele?

Ano

Ne

15. Byl potrestán ten, kdo ti ubližoval?

Ano

Ne

16. Řekl (a) jsi o tom, že ti někdo ubližuje, rodičům?

Ano

Ne

17. Kdo si myslíš, že by ti nejvíce mohl pomoci a jak?

18. Jsi sám (sama), komu ve třídě nebo ve škole ubližují?

Ano

Ne

19. To, že ti někdo ubližuje, není správné, a jistě myslíš na to, proč tohle trápení máš zrovna ty. Řekli ti, proč ti ubližují? Nebo co si myslíš, že je k tomu vede, aby ti ubližovali?

20. Zkusil (a) jsi se bránit?

Ano

Ne

21. Jak si myslíš, že by měl být potrestán někdo, kdo ubližuje jinému?

22. Ubližuje ti někdo z jiné školy?

Ano

Ne

Jak ti ubližují?

Kolik jich je?

Jak často se to děje?

Dotazník pro žáky 2. stupně Základní školy: KYBERŠIKANÁ

Instrukce: Zakroužkuj, zaškrtni nebo podtrhni odpověď, která je pravdivá. Nepodepisuj se!

Třída:

Jsi: chlapec - děvče

1. Jak často jsi připojen k internetu/pracuješ na počítači?

- 1 x týdně
- Několikrát týdně
- Každý den

2. Kolik času v průměru trávíš denně u počítače?

- Půl hodiny
- Hodinu
- 1-3 hodiny
- Více než 3 hodiny

3. Kolik textových zpráv průměrně pošleš a přijmeš během týdne?

Pošlutextových zpráv (hlavně komu.....). Obdržím
.....textových zpráv (hlavně od koho.....).

4. Co obvykle děláš na internetu?

- Webové stránky
- Hraní her
- Stahování hudby
- Email
- Umisťování obrázků/videí
- Nástěnku se vzkazy
- Vyhledávání informací
- Sociální sítě
- Chatování
- Skype či ICQ
- další např:

5. Zažil jsi během posledního půl roku: napadání sprostými výrazy, vyhrožování, napadení...?

- Nikdy
- Zřídka (1-3x za půlrok)
- Často (3-6x za půlrok)
- Hojně (2x za měsíc)
- Velmi často (každý týden)
- Denně

6. Zažil jsi během posledního půl roku úmyslné vyřazení své osoby z nějaké činnosti, šíření fám o sobě, bezdůvodné ukončení přátelství?

- Nikdy
- Zřídka
- Často
- Hojně
- Velmi často
- Denně

7. Využil někdo během posledního půl roku nějaké z následujících možností, aby ti vyhrožoval nebo tě ztrapnil?

- Email
- Textové zprávy
- Video o tobě umístěné na internetu
- Interaktivní hra
- Virtuální svět (např.: Second Life)
- Vytvoření nepřívětivé webové stránky o tobě
- Negativní vzkaz na blogu
- Chatová skupina
- Sociální síť
- Nevyužil

8. Jak často?

- Nikdy -přejdi rovnou k otázce č. 11
- Zřídka
- Často
- Hojně
- Velmi často
- Denně

9. Kyberšikana ve mne vyvolala?

- Pocit strachu
- Pocit zlosti
- Pocit frustrace
- Nechuť k jídlu
- Nervozitu
- Problémy se soustředěním se ve škole
- Pocit fyzického onemocnění (bolest břicha, hlavy, krku)
- Problémy se spaním
- Změnu chování k mým přátelům
- Změnu chování doma
- Vyhýbání se škole

10. Jak reaguješ nebo bys reagoval na kyberšikana?

- Řekl jsem šikanujícímu, aby přestal
- Unikl jsem tomu
- Nic jsem neudělal
- Nepřipojoval jsem se k internetu
- Šikanování jsem oplatil
- Svěřil jsem se kamarádovi z internetu
- Svěřil jsem se kamarádovi ze školy
- Svěřil jsem se rodičům
- Svěřil jsem se sourozenci
- Svěřil jsem se učiteli
- Informoval jsem policii
- Zasmál jsem se tomu
- Vymazal jsem útočný materiál
- Zablokoval jsem materiál z internetu
- Změnil jsem si přezdívku
- Vytiskl jsem si důkazný materiál a ukázal ho někomu dalšímu
- Nahlásil jsem šikanování na internetu nebo mobilnímu operátorovi
- Další

11. Urážel jsi ty sám někoho nadávkami, vyhrožováním, napadením během posledního půlroku?

- Nikdy
- Zřídka
- Často
- Hojně
- Velmi často
- Denně

12. Vyřadil jsi během posledního půl roku úmyslně někoho z nějaké činnosti, šířil fámy o někom, bezdůvodně ukončil s někým přátelství?

- Nikdy
- Zřídka kdy
- Často
- Hojně
- Velmi často
- Denně

13. Využil jsi během posledního půl roku některé z následujících možností, aby jsi někomu vyhrožoval nebo někoho ztrapnil?

- Email
- Textové zprávy
- Video o druhém umístěné na internetu
- Interaktivní hra
- Virtuální svět
- Vytvořil jsem webové stránky o druhém člověku
- Negativní vzkaz v blogu
- Prostřednictvím chatu
- Přes sociální síť
- Nevyužil

14. Jak často jsi výše uvedeným způsobem šikanoval?

- Nikdy
- Zřídka
- Často
- Hojně
- Velmi často
- Denně

15. Byl jsi svědkem kyberšikany během posledního půl roku?

- Nikdy
- Zřídka
- Často
- Hojně
- Velmi často
- Denně

16. Jaký je tvůj postoj ke kyberšikaně?

- Kyberšikana je vážnější než šikana (tváří v tvář)
- Kyberšikana je akceptovatelnější než šikana (tváří v tvář)
- Oběti kyberšikany jsou obvykle šikanováni bezdůvodně
- Kyberšikana je zábava
- Je jednodušší se zbavit kyberšikanování než školního šikanování tváří v tvář
- Kyberšikanující jsou super
- Oběti šikany si o to samy říkají
- Následky kyberšikany nejsou tak vážné jako šikany tváří v tvář
- Kyberšikanující žárlí na své oběti
- Kyberšikanující obvykle šikanují i ve škole
- Necítil bych se dobře, kdybych někoho kyberšikanoval
- Kyberšikanování je vzrušující
- Pokud bych někoho kyberšikanoval, necítil bych se vinně
- Myslím si, že kyberšikanování je legrace a rád se tomu zasměju se svými přáteli
- Kdybych zjistil, že je někdo obětí kyberšikany, pokusil bych se to zastavit
- Oběti kyberšikany jsou slabé, bezmocné
- Oběti kyberšikany jsou obvykle i ve škole
- Kyberšikanování je anonymní, proto šikanují

Dotazník pro rodiče

Z odpovědí vyberte takovou, která se podle Vašeho názoru nejvíce blíží skutečnosti. Odpověď zakroužkujte.

1) Jste otec, matka dítěte nebo někdo jiný? zakroužkujte

2) Jak posuzujete vztah a vstřícnost vyučujících k žákům?

výborný

dobry

s nedostatky

neuspokojivý

3) Jak hodnotíte přístup "školy" k Vašemu dítěti?

výborné

dobré

s nedostatky

neuspokojivé

4) Jak hodnotíte pomoc, kterou nabízí učitelé Vašemu dítěti, když má problémy?

výborná

dobrá

s výraznými rozdíly

neuspokojivá

5) Těšilo se někdy Vaše dítě do školy?

stále

občas

málokdy

vůbec

6) Jaká je dostupnost potřebných informací ve škole?

výborná

dobrá

s výraznými rozdíly

neuspokojivá

7) Jaká je atmosféra při informačních schůzkách?

taktní a podnětné

s výraznými rozdíly

málo taktní

nevhodné

8) Jaká je, podle Vašeho názoru, činnost školy celkově? Nabízíte nějaké řešení k změnám vztahu k dětem, rodičům, ke škole?

výborná

dobrá

s nedostatky

špatná

9) Víte něco o problému šikany a kyberšikany?

Ano

Ne

10) Pokud ano, dokázali byste problém vyřešit sami doma nebo byste se na někoho obrátili – na koho?

.....

1.1.4 Abeceda kyberšikany

ABECEDA KYBERŠIKANY

DEFINICE KYBERŠIKANY

Úmyslné, opakující se a hlavně nepřátelské chování, jehož cílem je ublížit oběti za použití informačních a komunikačních technologií.

Abeceda kyberšikany – A, B

A gresoři nejsou nutně starší a fyzicky silnější než jejich oběti

B ude-li agresor chtít, může si oběť vybrat náhodně i záměrně

Abeceda kyberšikany - C

C okoli, co oběť uráží, zesměšňuje ... a je šířeno pomocí informačních a komunikačních technologií nazýváme kyberšikanou

Abeceda kyberšikany - D

D omov býval u klasické šikany místem, kde byla oběť v bezpečí, u kyberšikany tomu tak není

Abeceda kyberšikany - E

E semesky, telefony, prozvánění...to vše výhrůžného charakteru

Abeceda kyberšikany -F

F ilmování prostřednictvím digitální kamery, digitálního fotoaparátu, či mobilním telefonem- to jsou praktiky agresora

Abeceda kyberšikany - G

G lobálně vzato spíše než fyzická síla a stáří agresorů rozhodují dobré znalosti informačních a komunikačních technologií

Abeceda kyberšikany - H

H romadné ublížení více obětem najednou nemusí být výjimkou, informační a komunikační technologie to umožňují

Abeceda kyberšikany - CH

■ **CH**

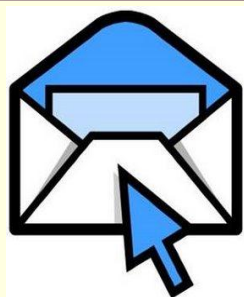
ce-li agresor činit oběti to, na co by si v reálném světě netroufl, zneužije světa virtuálního

Abeceda kyberšikany - I

■ **I**

nternet, mobilní telefon dokáže narušit soukromí oběti kdykoli a kdekoli, oběť si nikde a nikdy nemůže být jistá v podstatě nemá šanci uniknout

Abeceda kyberšikany - J

■ **J**

ménem oběti jsou rozepisovány za pomoci poštovního programu oběti obtěžující, vulgární a zesměšňující zprávy, foto, videa...

Abeceda kyberšikany - K

■ **K**

yberšika na poskytuje agresorům anonymitu

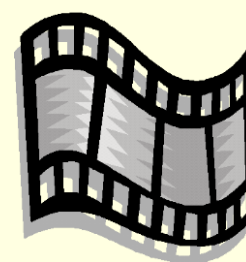
Abeceda kyberšikany - L, M, N

■ **L** idé, rodiče, pedagogové nejsou dostatečně obeznámeni s možnostmi a riziky technických vymožeností

■ **M** nohdy oběť netuší, kdo jí ubližuje

■ **N** evídí se agresorům do tváře (jsou schováni v anonymitě)

Abeceda kyberšikany - O

■ **O**

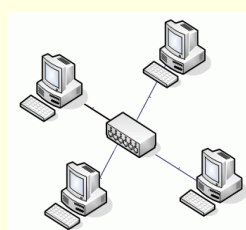
běť si urážlivá slova, videa, foto prohlíží opakovaně, neustále dokola, vše se zdá mnohonásobně konkrétnější a skutečnější než slova mluvená

Abeceda kyberšikany -P

■ **P**

osílání vulgárních, krutých či výhrždných e-mailových zpráv oběti

Abeceda kyberšikany -R

■ **R**

ozesílání obrázků, videí ...spolužákům po síti online za účelem, aby hlasovali o osudu oběti a hromadně uráželi oběť

Abeceda kyberšikany -Ř

- **Ř**ešení
kyberšikany je složitá, obecně platí naučit se říci o pomoci ve škole, rodičům,
- kamarádovi, policii,
 - odborníkům etopedům, nezůstávat s problémem sám.

Abeceda kyberšikany - S

- **S**nadnější kořisti agresorů jsou děti, oběti závislé na počítačích a mobilních telefonech

Abeceda kyberšikany - Š

- **Š**ikana
klasická není tak zrádná jako kyberšikana

Abeceda kyberšikany - T

- **T**ím, že agresor umístí foto, videa.. na weby či sociální sítě, tím se zvyšuje nejen okruh lidí, kteří toto počínání shlédnou, ale i těch, kteří se mohou k tyranizování přidat

Abeceda kyberšikany - U

- **U**místění
(byť jediné) foto, videa, textu na webové stránky či sociální sítě si prohlédne obrovské množství lidí (teoreticky se tam může podívat kdokoli)

Abeceda kyberšikany – V, W

- **V**ytváření webových stránek, na kterých se objevují karikatury, obrázky, fotografie, vtipy, příběhy, písně, básně, které oběť ponižují a zesměšňují
- **W**ebové stránky, kde agresor vystavuje pornografické fotografie s tváří oběti

Abeceda kyberšikany - X

- **X**enofobie (strach z cizího a neznámého) může i zde zapustit své kořeny a vést za pomoci informačních a komunikačních technologií k šíření rasismu a podobně

Abeceda kyberšikany - Y

- **Y**ouTube, MySpace...jsou stránky, kam si prakticky kdokoli může cokoli umístit (foto, videa..) bez kontroly a také zde bez kontroly může kdokoli cokoli shlédnout

Abeceda kyberšikany - Z

- **Z**avěšování zesměšňujících videí na sociální sítě (např. YouTube)

Závěr

- Miliony dětí i dospělých na celém světě využívají internet a mobilní telefony, vyhledávají data, vytvářejí online komunity, obchodují, baví se, hrají hry, stahují filmy a hudbu.
- Každodenně vstupují do světa neomezených možností a způsobů seberealizace. Díky ohromnému množství uživatelů se také stále více dostávají do kontaktu s různými osobnostmi, lidmi s různými názory, problémy a emocemi.
- Na rozdíl od klasické šikany se kyberšikana odehrává ve virtuálním prostoru mimo učitelskou, rodičovskou a veřejnou kontrolu, a tak roste počet případů, kdy mohou agresori svým obětem beztrestně ubližovat.

1.1.5 Šikana - letáky

CO MÁM DĚLAT, KIDYŽ ...

...JSEM SVĚDKEM
ŠIKANY

VŽDYCKY BYS MĚL

OBĚTI šikany POMOCI, a to tak, že si své SVĚDECTVÍ nenecháš pro sebe, ale NĚKOMU o tom, cos viděl, POVÍŠ.

...MĚ NĚKDO ŠIKANUJE? Vždycky ...

... měj na paměti, že **NENÍ PRAVDA**, že to nikdo z dospělých **NEPOCHOPÍ**. **POZÁDEJ JE O POMOC** - je to totiž to nejlepší, co můžeš udělat. Pokud se **STYDIŠ**, požádej o pomoc **KAMARÁDY** nebo **SOUROZENCE**, kteří o tvém **TRÁPĚNÍ** dospělým **ŘEKNOU**.

KOMU SE MŮŽU SVĚŘIT? Můžeš ...

... zajít za svými **KAMARÁDY**, **RODIČI** nebo **UČITELI**, ale také se můžeš obrátit na různé **ORGANIZACE**, které vědí nejlépe, **JAK TI POMOCI! PŘEKONEJ STRACH** a zavolej nebo napiš těm, kteří **MOHOU**, **CHTĚJÍ** A **DOVEDOU POMOCI**...

SPOLEČENSTVÍ PROTI ŠIKANĚ
Tel.: 606 118 199 nebo 737 436 120
www.sikana.org

LINKA BEZPEČÍ
800 155 555

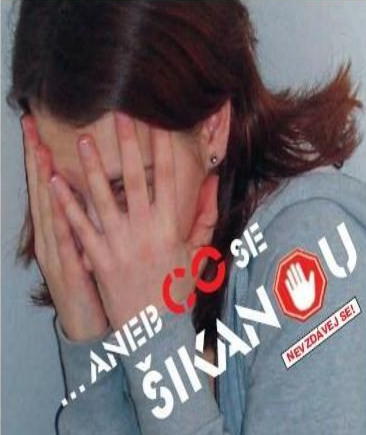
KDO JSME MY? Jsme studenti ...

... sestry B, Gymnázia Horní Počernice a dlouhodobě se zabýváme **PROBLÉMEM ŠIKANY NA ŠKOLÁCH**.

Více informací najdeš na: www.sikana.wz.cz
RÁDI TI POMŮZEME!

NENECH SI UBLIŽOVAT ...

... **ANEB CO SE ŠIKANU NEVZDAVEJ SE!**

AHOJ, právě čteš letáček, ze kterého se můžeš **DOZVĚDĚT NĚCO MÁLO** o tak závažném problému jako je **ŠIKANA**.

DOUFÁME, ŽE TI POMŮŽE

s případnými **PROBLÉMY...**

ŠIKANA JE, když jeden nebo více žáků **ÚMYSLNĚ**, většinou opakovaně **UBLIŽUJE DRUHÝM**.

NEVZDAVEJ SE!

ZNAMENÁ TO, že někdo, komu se **NEMŮŽEŠ UBRÁNIT**, **TI ubližuje a PONIŽUJE TĚ**. Například do Tebe schválně **STRKÁ**, ošklivě **TI NADÁVÁ**, schovává věci, **NAVÁDÍ** spolužáky, aby se s Tebou ne bavili nebo **TĚ BIJE ...**

NEVZDAVEJ SE!